ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до навчальної програми з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» до підручника «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» 4 клас. У 2 частинах (автори Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич, видавництво «Генеза», 2021)

- **для класів, що працюють за навчальним планом ТОП (4 клас), розробленої під керівництвом О. Я. Савченко**
  Програма «Я досліджую світ» для 4 класу закладів загальної середньої освіти реалізує завдання природничої (ПРО), громадянської та історичної (ГІО), соціальної та здоров'язбережувальної (СЗО), технологічної (ТЕО) освітніх галузей.
- **для класів, що працюють за навчальним планом ТОП (4 клас), розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна**
  Програма «Я досліджую світ» для 4 класу закладів загальної середньої освіти реалізує завдання природничої (ПРО), громадянської та історичної (ГІО), соціальної та здоров'язбережувальної (СЗО), технологічної освітніх галузей (ТЕО), елементів мовно-літературної (МОВ) та математичної (МАО) освітніх галузей.

Зміст курсу «Я досліджую світ» охоплює досить широке коло питань: від елементарних правил особистої гігієни до знань про нашу планету. Водночас людина, природа і суспільство розглядаються в їх нерозривній, органічній єдності.

Програма побудована на основі принципів:

- цілісності навколишнього світу, спрямованого на формування у школярів розуміння нерозривного зв'язку складових елементів навколишнього середовища і вироблення стратегії поведінки людини в природі і соціумі;
- міждисциплінарності, який передбачає логічне включення та інтеграцію знань різних наук (біології, екології, географії, астрономії, фізики, математики тощо);
- системності – матеріал подано від простого до складного, ознайомлюючи з основними принципами взаємозв'язку в системі «природа – суспільство»;
- історизму, який передбачає подання природничих і історичних подій відповідно до часу, місця і умов їх виникнення;
- гуманізму включає систему людських цінностей, право людини на свободу, щастя, розвиток і прояв усіх її здібностей;
- взаємозв'язку краєзнавчого, регіонального та глобального підходів до розкриття екологічних проблем;
- відповідності змісту, форм і методів психолого-віковим потребам учнів.

Зміст курсу подано в чотирьох розділах: «Подорожуємо Україною», «Океани та материки», «Всесвіт і Сонячна система», «Майбутнє – це ми», що дозволяє сформувати уяву молодших школярів про цілісний і водночас багатогранний навколишній світ з його взаємозв'язками і взаємозалежностями.

Зміст **розділу 1 «Подорожуємо Україною»** охоплює чотири теми: «Природа України», «Культурна спадщина України», «Багатства України», «Природні зони України», мета яких ознайомити учнів з природними багатствами України та свого краю, способами зображення Землі, її поверхні: глобус, географічна карта, план місцевості; формами рельєфу країни, корисними копалинами, водними ресурсами, ґрунтами, природними угрупованнями, природними зонами, охороною природи в країні і своїй місцевості, основними правами і обов'язками дитини; формувати активну позицію щодо громадянської і соціально-культурної належності себе і своєї родини до України; інтерес до пізнання історії та природи свого краю і країни; пошани до символів держави, ініціативної патріотичної поведінки у громадських акціях, у відзначенні пам'ятних дат і подій.

Виконуючи проєкти, учні навчаються моделювати карту України, створюють власноруч модель гори, досліджують які страви є традиційними для країн, що межують з Україною; розраховують собівартість виготовлених виробів та повторно використовують матеріали у роботі; ознайомлюються із сучасними матеріалами для виготовлення виробів.

Зміст **розділу 2 «Океани та материки»** включає дві теми «Природа голубої планети» і «Природа материків», які ознайомлюють учнів з природою океанів і материків, їх розміщенням на карті світу і карті півкуль, особливостями природних умов, органічного світу

та господарською діяльністю людини. Запропоновані практичні роботи та проєкти мотивують дітей до пошуку додаткової інформації про об'єкти, які запропоновано до виготовлення з різноманітних матеріалів та різними технологіями.

Зміст **розділу 3 «Всесвіт і Сонячна система»** ознайомлює учнів з поняттям «Всесвіт», будовою Сонячної системи, групами планет, впливом Сонця на організми, нашою галактикою – Молочний Шлях. Учні отримують уявлення про зоряне небо, вчаться спостерігати за сузір'ями Мала і Велика Ведмедиця, Полярною зорею. Вони фантазують та власноруч створюють вироби.

Зміст **розділу 4 «Майбутнє – це ми»** включає дві теми: «Людина і природа» і «Люди – багатство країни», мета яких формувати та розвивати толерантність у соціальній комунікації, ціннісне ставлення до природи та її пізнання, до приватного життя інших людей, усвідомлення правової відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інші соціальні навички у взаємодії і співпраці в різних видах діяльності; створити умови для самовираження учнів у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості; розкрити екологічну цілісність світу – найважливіший аспект фундаментальної ідеї цілісності. Ідея екологічної цілісності світу реалізується через розкриття різноманітних екологічних зав'язків: між неживою природою і живою, усередині живої природи, між природою і людиною. Зокрема, розглядається значення кожного природного компонента в житті людей, аналізується позитивний і негативний вплив людини на ці компоненти. Найважливіше значення для усвідомлення дітьми єдності природи і суспільства, цілісності самого суспільства, найтіснішої взаємозалежності людей має також включення в програму елементарних відомостей з питань фінансової грамотності. Учні навчаються ощадно використовувати матеріали, управлятися в побуті, чинити добро та презентувати результати власної діяльності.

Програма реалізує компетентнісно-орієнтований і діяльнісний підходи до навчання через різноманітні форми організації роботи під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: уроки в класі і в природі, екскурсії тощо.

У зміст програми включено практичні роботи, що відрізняються різноманітністю форм пізнавальної діяльності. Всі практичні роботи мають чітко виражений характер пізнання найближчого природного оточення, роботи з картографічним матеріалом, створюють умови для прийняття конкретних рішень.

Практична діяльність включає елементи досліджень і експериментів, догляд за рослинами і тваринами, екскурсії найближчим природним і соціальним оточенням. Розвиток навичок здійснюється від простого до складного, від розвитку умінь спостерігати, аналізувати і узагальнювати – до постановки дослідів, проведення експериментів.

Широко використовується моделювання: створення графічних і динамічних схем, які відображають ті чи інші явища (прості харчові ланцюги між організмами, моделі, які відображають взаємодію природи і людини); створення моделі Сонячної системи, моделей транспорту тощо. Для кращого засвоєння правил поведінки в природі використовують знаки, які містять виражені в графічній формі заборону і попередження, які стосуються тих чи інших дій людини.

Особливе місце в реалізації програми відводиться проєктній діяльності школярів, мета якої розширення знань здобувачів освіти, підвищення їх екологічної грамотності, озброєння навичками дбайливого використання природних ресурсів, формування активної громадянської позиції у ставленні до природи та прийнятті рішень.

Для формування та розвитку конкретних очікуваних результатів **технологічної галузі** обох варіантів пропонуємо використовувати як окремі уроки з технологій, так і етапи інтегрованого уроку.

У програмі вказано мінімум екскурсій, практичних робіт, демонстрацій, моделювань, проєктів. Під час планування навчального матеріалу їх кількість може бути збільшена.

Обов'язкові очікувані результати визначені у програмі в спеціальній колонці і відповідають обов'язковим результатам навчання здобувачів освіти Державного стандарту початкової освіти (2019).

Тематика параграфів (тем) побудована за проблемами. Кожна тема містить рубрику «Чи знаєте ви, що...», яка має на меті зацікавити учнів до навчання, розширити їх уявлення про навколишній світ, вмотивувати до свідомого навчання.

Кількість годин (уроків) для опрацювання теми учитель/-ка добирає самостійно, керуючись власним досвідом, враховуючи підготовленість учнів та умови роботи в певному класі, а також додатковий резервний час.

Резервний час в освітній програмі закладу загальної середньої освіти сприяє, зокрема, задоволенню освітніх потреб здобувачів освіти, вирівнюванню їх досягнень, розвитку наскрізних умінь [Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688)].

Навчально-методичний комплект з інтегрованого курсу:

- підручник «Я досліджую світ» у 2-х частинах;
- зошит «Я досліджую світ» у 2-х частинах;
- альбом «Я досліджую світ. Технологічна огалузь»;
- «Я досліджую світ», діагностичні картки, 4 клас;
- конспект-конструктор;
- електронний додаток до підручника

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ
з інтегрованого курсу «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»
до підручника «Я досліджую світ», 4 клас. У 2-х частинах
(автори Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич, видавництво «Генеза», 2021)
для класів, що працюють за навчальним планом ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ (4 КЛАС),
розробленої під керівництвом О. Я. САВЧЕНКО

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ
з інтегрованого курсу «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»
до підручника «Я досліджую світ», 4 клас. У 2-х частинах
(автори Т. Гільберг, С. Тарнавська, Н. Павич, видавництво «Генеза», 2021)
для класів, що працюють за навчальним планом
ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ (4 КЛАС),
розробленої під керівництвом Р. Б. ШИЯНА

РОЗДІЛ 1. ПОДОРОЖУЄМО УКРАЇНОЮ

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ 1 (ТОП «Савченко») – УРОКУ 1 (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Як наука допомагає нам пізнавати навколишній світ
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина і природа. Людина. Людина серед людей
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Моя культурна спадщина
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – пояснює можливості людини; значення знань, освіти, працелюбства в досягненні успіхів і спілкуванні [4 ПРО 1.6]; – пояснює необхідність виробляти в собі такі риси [4 СЗО 8.1]
	ТОП «Шиян»	– добирає приклади, які пояснюють взаємозалежність людини і природи [4 ГІО 3-2.2-1]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – виконує різні ролі в роботі малих груп незалежно від їх складу та наповненості [4 СЗО 3 -4.7-1]; – пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; – знаходить потрібну інформацію про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень [4 ГІО 3 3.1-3]; – порівнює різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, пропонує власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3]
4	**Навчальна діяльність**	Творче завдання – підготовка повідомлення про українського вченого, що зробив значний внесок у науку. Ознайомлення з джерелами інформації про виникнення наук, важливі винаходи давніх людей.
5	**Мета уроку**	Формувати та розвивати уміння проводити спостереження, дослідження, експерименти; прогнозувати можливі результати та фіксувати отримані результати; робити висновки; формувати вміння пов'язувати елементи інформації в цілісну картину; розрізняти факти і думки про ці факти; формувати та розвивати навички взаємооцінювання та рефлексії
6	**Завдання уроку**	Учити працювати з різними джерелами інформації; проводити досліди, експерименти; відпрацьовувати вміння та стратегії критичного мислення
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична, інформатична, мовно-літературна, технологічна галузі
8	**Ключові компетентності**	*Громадянські та соціальні, здатність спілкуватися рідною мовою, математична компетентність, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, технологічна*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Відео «Винаходи людства»[1] URL: https://www.youtube.com/watch?v=vBkDVt5P2t0 2. Відео «Дитячі винаходи, які стали відомими на весь світ» URL: https://www.youtube.com/watch?v=lmbLdXauwP4
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Обладнання для проведення дослідів та експериментів, підручник, зошит, енциклопедія

[1] Тут і далі містяться посилання на відкриті інтернет-джерела, матеріали яких використано з навчальною метою відповідно до законодавства України про авторське і суміжні права.

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Постановка проблемного питання «Що таке наука?». 2. Вправа «Продовж речення»: «Я знаю таких відомих людей, як...». 3. Робота в парах. Установити відповідність між прізвищем і досягненням людини	1. Складають асоціативний кущ «Наука – це...». 2. Виконують вправу на індивідуальних аркушах, користуючись інтернетом. 3. Виконують завдання в парі
2	**Основна**	1. Робота з підручником. 2. Перегляд відео. 3. Робота в зошиті (завдання 4). 4. Проведення дослідів, експериментів	1–2. Ознайомлюються з джерелами інформації про виникнення наук, важливі винаходи давніх людей. Називають, які ще винаходи вони хотіли б побачити або винайти і чому. 3. Працюють індивідуально, здійснюють взаємооцінювання, порівнюють з правильною відповіддю вчителя. 4. Працюють у групах (одна група виконує дослід з робочого зошита)
3	**Підсумкова**	1. Вправа «Правильно – неправильно». 2. Робота з таблицею, завдання 3 з робочого зошита. 3. Рефлексія	1. Із запропонованих учителем висловів діти вибирають лише правильні. 2. Заповнюють таблицю з коментуванням. 3. Заповнюють «Шкалу думок»
4	**Домашнє завдання**	Творче завдання: підготувати повідомлення про українського вченого, який зробив значний внесок у науку	

Тема 1. Природа України

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **2** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **5** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Наша країна – Україна**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина в суспільстві. Людина і світ. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Моя культурна спадщина. Ми – громадяни України. Ми – європейці
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– знає зміст основних символів держави (Гімн, Прапор, Герб, рідна мова) [4 ГІО 8.3], зміст народних символів [4 ГІО 8.3]; – має уявлення про права та обов'язки; право на життя; рівноправність людей, право кожного на захист, любов і піклування; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту [4 ГІО 6.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – показує на карті України і називає місцевість свого проживання, Україна на карті світу, значення різних видів карт [4 ПРО 1.1]
	ТОП «Шиян»	– орієнтується в місцевості, у якій проживає [4 ГІО 3-2.1-1]; – аргументовано оцінює значущість для себе, родини державних свят України (День незалежності України, День Конституції України, День захисника України, День Соборності України) [4 ГІО 5-8.3-2]; – переконує у важливості відзначення державних свят і знаменних (ювілейних) дат, обмірковує, як ці події/визначні особи вплинули на сучасність [4 ГІО 5-1.3-3]; – пояснює, як Конституція України – найважливіший документ держави, впливає на його/її життя і життя всіх громадян України [4 ГІО 5-8.3-3]; – розмірковує про роль законів у своєму житті, житті інших людей колись і тепер [4 ГІО 5-8.3-4];

Продовження таблиці

		– ставить запитання дорослим і однолітками щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; – порівнює різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, пропонує власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Дослідження поетичних творів, пісень тощо, у яких прославляються державні та народні українські символи. Обговорення змісту наведених статей Основного Закону України – Конституції
5	**Мета уроку**	Розширити поняття про незалежність України; виховувати активну громадянську позицію, любов до рідного краю, повагу до державних та народних символів України, патріотичні почуття, національну свідомість, гідність
6	**Завдання уроку**	Повторити правила роботи з картою; закріпити сформовані навички роботи з атласом, картою, словником, Конституцією; відпрацьовувати вміння слухати та передавати однолітками текст близько до оригіналу; досліджувати поетичні твори, аналізувати відеопродукти, рефлексувати
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, природнича, мистецька, історична та громадянська, інформатична галузі
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, громадянські та історичні, здатність спілкуватися рідною мовою, математична компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Легенда про Україну. URL: https://www.youtube.com/watch?v=D692Z4tJ8rg 2. Відеопрезентація «Пам'ятки України». URL: https://www.youtube.com/watch?v=dXlkF2QNT28 3. ТОП 7 красивих місць в Україні, де ви повинні побувати. URL: https://www.youtube.com/watch?v=CDh3mtIlWRQ 4. Анімаційний серіал «Моя країна – Україна». URL: https://www.youtube.com/watch?v=XhVhZWabfAk
		1. 2. 3. 4.
10	**Матеріали та обладнання**	Зображення державних символів, аудіозапис Гімну України, карта «Україна», Конституція України

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. «Кошик ідей». 2. Перегляд відео «Легенда про Україну». 3. Вікторина «Чи знаєте ви Україну?»	1. Пропонують для дослідження поетичні твори, пісні, у яких прославляються державні та народні українські символи. 2. Переглядають і обговорюють відео. 3. Відповідають на запитання вікторини
2	**Основна**	1. Робота з картою. 2. Робота з підручником. 3. Групова робота. 4. Метод «Джигсоу». 5. Робота в парах. 6. Робота в зошиті.	1. Повторюють правила роботи з картою; працюють з картою, атласом. 2. Опрацьовують вірш Оксани Забужко. 3. Працюють у групах над змістом наведених статей Конституції України. 4. Опрацьовують тексти про Державні та народні символи України. 5. Виконують завдання підручника. 6. Складають сенкан зі словами «Україна», «Батьківщина».

Продовження таблиці

		7. Демонстрація відео «ТОП 7 красивих місць в Україні, де ви повинні побувати»	7. Переглянувши відео, обговорюють, які місця хотіли б відвідати і чому
3	**Підсумкова**	1. Гра «Місто, що є назвою обласного центру, починається на літеру “К”». 2. Рефлексія	1. Обирають, кому адресувати завдання. 2. Заповнюють «Рефлексивну мішень»: – На цьому уроці для мене важливим відкриттям було... – Ця інформація дозволяє зробити висновок, що... – Сьогодні я дізнався/дізналась значення таких слів...
4	**Домашнє завдання**	Виконати завдання з підручника та зошита	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **3** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **6** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Для чого потрібні глобуси і карти
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я серед людей
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення про значення різних видів карт [4 ПРО 1.1]; – розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах материки, океани та інші об’єкти відповідно до навчального завдання [4 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– орієнтується на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками [4 ПРО 1-4.1-1]; – визначає сторони горизонту [4 ПРО 1-4.1-2]; – читає (тлумачить) план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з глобусом і картами
5	**Мета уроку**	Сформувати уявлення про глобус як точну модель Землі, ознайомити з глобусами та картами різних масштабів, їхнім призначенням; сприяти розвитку вмінь роботи з картою, глобусом; учити застосовувати отримані знання практично; розвивати кругозір, картографічні навички; спонукати учнів до досліджень; формувати навички створення ментальних карт, графічних організаторів; сприяти розвитку навичок аналізу, структурування інформації
6	**Завдання уроку**	Виконувати практичні завдання на картах, глобусі; створювати ментальні карти, графічні організатори; слухати й аналізувати висловлювання; проводити дослідження, здійснювати самооцінювання, рефлексію
7	**Міжпредметні зв’язки**	Природнича, математична, інформатична галузі
8	**Ключові компетентності**	*Вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною мовою, математична компетентність, математична компетентність, компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічна, інформаційно-комунікаційна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Глобус, карти та сторони світу. Відео для дітей URL: https://www.youtube.com/watch?v=KwapDDRJtkQ
10	**Матеріали та обладнання**	Глобуси, карти, шкільний атлас, сантиметрова стрічка, зошит, дидактичні картки для кожної групи (4)

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. «Мозковий штурм»: для чого потрібні глобуси і карти? 2. Завдання «Це цікаво...». Шерлок Холмс був детективом і користувався картою. Скажіть, людям яких професій потрібні знання та вміння працювати з картами. 3. Робота з таблицею	1. Висувають пропозиції, аналізують і обирають ті, які підходять для вирішення питання. 2. Слухають розповідь з елементами бесіди, виконують завдання. 3. Працюють у парах, заповнюють таблицю «Відмінність між глобусом і картою»
2	**Основна**	1. Робота над загадкою. 2. Пояснення вчителя. 3. Робота з підручником. 4. Практична робота з картами та глобусом. 5. «Бліцопитування». 6. Виготовлення ментальної карти з ключовими словами «глобус», «карта»	1. Відгадують загадку. Тут міста, країни, скелі, Океани і пустелі, Гори, ріки і моря – Мандрувати буду я! Щоб по світу мандрувати, Не виходжу я із хати, Не сідаю у автобус, А беру у руки… 2. Слухають пояснення вчителя, аналізують, висловлюють власну думку, обґрунтовують її. 3. Працюють у групах. 4. Виконують дослідження (завдання 2, 3 в робочому зошиті). 5. Відповідаючи на запитання, закріплюють нові знання. 6. Виготовляють ментальну карту
3	**Підсумкова**	1. Кола Венна. 2. Рефлексія	1. Заповнюють у зошиті (завдання 4) кола Венна. 2. Рефлексія: – Яка інформація уроку була найцікавіша? А яку складно було засвоїти? Чи виникали труднощі під час групової роботи? Якщо так, то які саме? Як здобуті знання знадобляться в повсякденному житті?
4	**Домашнє завдання**	У підручнику прочитати параграф «Для чого потрібні глобуси і карти». Усно відповісти на запитання	С. 11–14, прочитати

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **4** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **7** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Про що розповідають карти
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я серед людей
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення про значення різних видів карт [4 ПРО 1.1]; – розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах материки, океани та інші об'єкти відповідно до навчального завдання [4 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1 4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1 4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3];

Продовження таблиці

		– виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; – підтримує та заохочує інших, демонструє емпатію під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; – аргументує значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Ознайомлення з картографічними умовними знаками. Практична робота. Робота з різними картами
5	**Мета уроку**	Формувати поняття «географічна карта», учити читати карту, використовуючи умовні позначення та масштаб; закріпити і поглибити знання про план місцевості, масштаб, глобус; розвивати кругозір, спостережливість, активну пізнавальну діяльність; виховувати інтерес до предмета, допитливість, самостійність
6	**Завдання уроку**	Ознайомити з поняттям «карта», різними її видами; учити читати карту, використовуючи умовні позначення та масштаб; дізнатися, чим відрізняється карта від плану місцевості; працювати за алгоритмом, зразком; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу; працювати за алгоритмом, поданим у підручнику; самооцінювати засвоєний матеріал
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична, інформатична, мовно-літературна галузі
8	**Ключові компетентності**	Громадянські та соціальні компетентності, здатність спілкуватися рідною мовою, математична компетентність, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	14 цікавих карт України, яких немає в підручниках географії. URL: https://naurok.com.ua/post/14-cikavih-kart-ukra-ni-yakih-nemae-v-pidruchnikah-geografi
10	**Матеріали та обладнання**	Глобуси, карти, шкільний атлас, сантиметрова стрічка, зошит, дидактичні картки для кожної групи (4)

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. «Мозковий штурм» 2. Прийом «Здивуй» 3. Робота в парах	1. Пропонують ідеї для вирішення проблеми «Про що можуть розповісти карти?» 2. Переглядають «14 цікавих карт України, яких немає в підручниках географії». 3. Описують у парах за поданою схемою дві карти шкільного атласу або карти, розміщені на форзацах підручника (на вибір). Установлюють відповідність
2	**Основна**	1. Пояснення вчителя. 2. Робота в групах з картою. 3. Робота з підручником, зошитом. 4. Тестування	1. Читають текст у підручнику. 2. Виконують практичні завдання з картою. 3. Заповнюють таблицю в зошиті, завдання 4. 4. Заповнюють картки з тестами
3	**Підсумкова**	1. Вправа «Мікрофон». 2. Гра «П'ять речень». 3. Рефлексія	1. Відповідають на запитання одне одного. 2. Учні в п'яти реченнях пригадують засвоєні на уроці знання. 3. «Кольорова рефлексія»

Продовження таблиці

4	**Домашнє завдання**	У підручнику прочитати параграф «Про що розповідають карти». Усно відповісти на запитання	С. 15-18, прочитати

УРОК 5 (ТОП «Савченко») – УРОК 8 (ТОП «Шиян»)

Проєкт «Пізнаємо Україну»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **6** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **12** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Як орієнтуватися на місцевості**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я у природі. Я у рукотворному світі. Я пізнаю природу
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– називає способи орієнтування на місцевості; визначає сторони горизонту по компасу [4 ПРО 1.1]; – орієнтується на місцевості за допомогою компасу, Сонця і місцевих ознак [4 ПРО 1.5]; – визначає сторони горизонту по компасу; застосовує знання для складання плану приміщення, орієнтування на місцевості [4 ПРО 1.4]
	ТОП «Шиян»	– відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4ПРО 2-3.1-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – дотримується правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]; – розповідає про винаходи та винахідників, пояснює вплив їхніх ідей на повсякденне життя та збереження довкілля [4 ПРО 3-3.3-1]; – пропонує та обґрунтовує власну ідею розв'язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; – спостерігає за рослинами і тваринами [4 ПРО 1-1.4-12]; – орієнтується на місцевості за Сонцем, компасом, місцевими ознаками [4 ПРО 1-4.1-1]; – визначає сторони горизонту [4 ПРО 1-4.1-2]
4	**Навчальна діяльність**	Практична робота. Визначення сторін горизонту за допомогою Сонця
5	**Мета уроку**	Ознайомити учнів з компасом та його будовою; виробляти вміння користуватися ним; учити орієнтування на місцевості за допомогою Сонця, компаса та місцевих ознак; відтворити наявні знання із заданої теми, формувати асоціативний ряд і ставити проблемні питання з теми; розвивати допитливість, увагу, спостережливість, уміння логічно мислити, практичні вміння; виховувати любов до природи на основі отриманих знань
6	**Завдання уроку**	Слухати розповідь, висувати власні припущення; провести практичну роботу за межами класу; працювати в групах, парах; опрацювати матеріал підручника, закріпити знання через практичні дослідження
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична, мовно-літературна, інформатична галузі
8	**Ключові компетентності**	Компетентності в галузі природничих наук, громадянські та соціальні, здатність спілкуватися рідною мовою, математична, інформаційно-комунікаційна компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Навчальне відео «Горизонт. Сторони горизонту» URL: https://www.youtube.com/watch?v=bY2tEyyzFgs 2. Навчальне відео «Орієнтування на місцевості» URL: https://www.youtube.com/watch?v=tqWOGwUQmoE

[1] Тут і далі див. підручник Я досліджую світ. (У 2 ч.) : Ч. 1 / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ : Генеза, 2021. – С. 17.

Продовження таблиці

		3. Мультфільм «Світ чекає на відкриття. Компас» URL: https://www.youtube.com/watch?v=sRiZLQjUiEM
		1. 2. 3.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручник, робочі зошити, компаси, презентація, мультимедійна дошка

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Розповідь учителя. У Івасика і Марійки тато лісник. Хатинка лісника знаходиться поблизу лісового озерця. Мама приготувала обід і попросила дітей віднести його татові. Вона наказала йти лісовою стежиною і не звертати з неї, оскільки ліс густий і темний. Івасик запитав, у якому напрямку розташовані лісове озеро і хатинка. Мама відповіла, що у південному від їхнього двору. Діти зібралися й весело пішли до лісу. Дорогою Марійка помітила великий білий гриб. Вона показала свою знахідку братикові, і вони, бігаючи від дерева до дерева, почали шукати гриби й непомітно звернули зі стежки. Через деякий час діти озирнулися – ліс став густим, а стежка зникла. Сонце заховалося за хмари, і в гілках зашумів вітерець. Марійка заплакала, а Івасик почав думати, як вибратися з гущавини і донести обід татові. Він згадав, що хатка лісника знаходиться у південному напрямку. – Як же визначити, де південь? 2. Демонстрація навчального відео «Компас» 3. Робота в парах. «Закінчіть твердження»	1. Слухають, висувають власні припущення, відповідають на запитання: – На яку місцевість потрапили діти? – Чи можна визначити в лісі сторони горизонту за Сонцем? Чому? – Що ж порадити Івасикові та Марійці? 2. Дивляться відео, ознайомлюються з компасом. 3. Працюють у парах, закінчують твердження, підготовлені вчителем.
2	**Основна**	1. Загальна мотивація. 2. Вправа «Якщо… то…». 3. Робота з підручником. Групова робота. Складання пам'ятки «Якщо ви заблукали» 4. Гра «Не помились!». 5. Практична робота: визначення сторін горизонту за допомогою Сонця. 6. Робота в зошиті (завдання 1, 2, 3).	1. Переглядають відео «Орієнтування на місцевості». 2. У групах виконують вправу «Якщо… то…». 3. Читають текст підручника, перевіряють результати групової роботи. 4. Кожному ряду пропонується завдання (на картці). Умовою гри є швидкість виконання завдання. 5. На майданчику виконують практичну роботу. 6. Результати практичної роботи закріплюють, виконуючи завдання в зошиті

Продовження таблиці

3	**Підсумкова**	1. Гра «Ніч і день». 2. Рефлексія	1. «Ніч» – діти заплющують очі й слухають запитання, «день» – розплющують очі й відповідають на нього. 2. Рефлексія: – Що саме уявляли? – Чи сподобався вам урок? – Яка інформація була найцікавішою?
4	**Домашнє завдання**	Використовуючи різні джерела інформації, підготувати повідомлення про здатність бджіл орієнтуватися на місцевості	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **7** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **13** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Що таке план місцевості
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює значення плану місцевості і карти [4 ПРО 1.4]; – застосовує знання для складання плану приміщення, орієнтування на місцевості [4 ПРО 1.4]
	ТОП «Шиян»	– читає (тлумачить) план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]
4	**Навчальна діяльність**	Відпрацьовування навичок роботи з картою
5	**Мета уроку**	Розкрити зміст понять «план місцевості», «умовний знак»; формувати вміння читати простий план місцевості, використовуючи умовні знаки; виховувати пізнавальну активність, спостережливість
6	**Завдання уроку**	Відпрацьовувати навички роботи з картами, планами; учити порівнювати, знаходити спільне та відмінне в картах і планах; установлювати відповідність між номером умовного знака і його значенням; самостійно моделювати; робити висновки, для чого людям потрібні плани місцевості
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, мовно-літературна, мистецька, технологічна, математична галузі
8	**Ключові компетентності**	Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Навчальне відео «План місцевості» URL: https://www.youtube.com/watch?v=iWIhgTl5NzM
10	**Матеріали та обладнання**	Презентація, відеоматеріали, фізична карта світу, підручники, атласи, глобус

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Метод «Мікрофон». 2. Графічний диктант	1. Відповідають на запитання вчителя. 2. Під диктовку записують текст, у якому визначені слова зображують графічно

Продовження таблиці

2	**Основна**	1. Демонстрація відео «План місцевості». 2. Робота з онлайн-картами та планами місцевості (картами, атласами). 3. Робота з підручником. 4. Діяльнісне навчання. 5. Робота в зошиті, завдання 2	1. Дивляться відео, заповнюють таблицю «Знав/знала, дізнався/дізналась». 2. Працюють з картами, планами. 3. Читають текст підручника, виконують завдання 4 на встановлення відповідності. 4. У групах проводять практичну роботу (на аркушах паперу олівцем обводять запропоновані предмети; за допомогою роздаткових матеріалів моделюють план класної кімнати). 5. У колах Венна порівнюють план місцевості й карту
3	**Підсумкова**	1. Закріплення вивченого матеріалу. 2. Гра «Скарб». 3. Рефлексія	1. Виконують завдання 3 в зошиті. 2. Об'єднуються в команди. Обмінюються складеними планами, за якими шукатимуть захований у класі скарб. 3. Гра «Рюкзак, м'ясорубка, корзина»
4	**Домашнє завдання**	Разом з батьками чи іншими рідними розглянути план квартири чи будинку. Розповісти, що на ньому зображено. Знайти на плані свою кімнату	За бажання намалювати план, якою б хотіли бачити класну або свою кімнату

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **8** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **14** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Що таке масштаб**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює значення плану місцевості і карти [4 ПРО 1.4] – знаходить і показує на картах материки, океани та інші об'єкти відповідно до навчального завдання; [4 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– читає (тлумачить) план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]; – застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]
4	**Навчальна діяльність**	Визначення на карті сторін горизонту. Порівняння плану місцевості, карти і малюнку
5	**Мета уроку**	Розкрити зміст поняття «масштаб»; виробляти практичні вміння користуватися масштабом; розвивати аналітичне мислення, просторове уявлення, допитливість; виховувати уважність, зосередженість, охайність у роботі з картографічними джерелами
6	**Завдання уроку**	Учити дітей порівнювати план місцевості, карти і малюнки; користуючись масштабом, визначати відстань; моделювати; аналізувати, робити висновки; розвивати критичне мислення
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична галузі
8	**Ключові компетентності**	Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності

Продовження таблиці

9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Навчальне відео «Масштаб» URL: https://www.youtube.com/watch?v=LSck6Jxu-8I
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, глобус, географічні карти різних масштабів

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Відтермінована відгадка». 2. Вимірювання на карті відстані між містами	1. Висувають пропозиції, як можна зобразити на аркуші паперу, карті предмети, які запропонував учитель. 2. Вимірюють на карті відстань між зазначеними пунктами, знаходять в інтернеті інформацію про фактичну відстань між ними, роблять висновки (у скільки разів зменшено відстань на карті)
2	**Основна**	1. Демонстрація відео «Масштаб». 2. Робота з підручником. 3. Робота в парах.	1. Перегляд і обговорення відео. 2. Опрацьовують текст підручника, виконують завдання 4. 3. Працюють у парах: формулюють і відповідають на запитання одне одного за темою параграфа
3	**Підсумкова**	1. Робота в зошиті, завдання 3. 2. Рефлексія «Незакінчені речення»	1. Користуючись масштабом, визначають довжину і ширину класної кімнати. 2. Продовжують речення: – Сьогодні я дізнався/дізналася... – Я зміг/змогла... – Мені захотілося...
4	**Домашнє завдання**	Прочитати параграф підручника, виконати завдання 4	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **9** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **15** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Яка поверхня України
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Природа.
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення значення різних видів карт [4 ПРО 1.1]; – розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах об'єкти відповідно до навчального завдання [4 ПРО 2.2]; – називає правила поведінки під час землетрусів, повені [4 ПРО 1.1]
	ТОП «Шиян»	– читає (тлумачить) план і карту [4 ПРО 1-4.1-3]; – застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]
4	**Навчальна діяльність**	Відпрацювання навиків читання карти. Робота з картами атласу

Продовження таблиці

5	**Мета уроку відповідно до очікуваних результатів**	Дати учням поняття про рівнини й гори як основні форми поверхні суходолу; закріпити навички знаходження та демонстрації на картах об'єктів відповідно до навчальних завдань; розвивати критичне мислення, рефлексію; формувати вміння встановлювати асоціативні зв'язки; розвивати вміння учнів ефективно працювати в групах
6	**Завдання уроку**	Учити розпізнавати та показувати на картах рівнини, гори, пагорби, яри; встановлювати асоціативні зв'язки між словами; працювати зі схемами; опрацювати відео– та друковану інформацію; скласти правила поведінки під час землетрусів
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична, інформатична, мовно-літературна галузі, соціальна та здоров'язбережувальна
8	**Ключові компетентності**	Громадянські та соціальні, здатність спілкуватися рідною мовою, математична компетентність, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, технологічна
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1.Урок «Форми земної поверхні України» URL: https://www.youtube.com/watch?v=4GSSZn9ircQ 2. Відеопроєкт «Найвідоміші гори України» URL: https://www.youtube.com/watch?v=G7NTJt0zdX4 3. Мультфільм «Пригоди машинки Левчика та його друзів. Мандрівка у гори» URL: https://www.youtube.com/watch?v=L-X7Lcl2-DI 4. Відео «Чому відбуваються землетруси» URL: https://www.youtube.com/watch?v=Zba_oQOGECM 5. Відео «Як вижити під час землетрусу» URL: https://www.youtube.com/watch?v=p6jY676CN6o
	1. 2. 3. 4. 5.	
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, підручник, зошит, атласи

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Метод «Асоціативний кущ». 2. Правила поведінки під час землетрусів	1. Центральні слова: «гора», «рівнина», «горб». Учні записують слова та фрази, які спадають на думку, коли вони чують відповідне слово. Коли всі думки зафіксовано, учитель пропонує встановити зв'язки між словами. 2. Використовуючи слова з «асоціативного куща», складають Правила поведінки під час землетрусів
2	**Основна**	1. Робота зі схемою в підручнику. 2. Робота з фізичною картою України. 3. Робота в зошиті (завдання 1, 2). 4. Перегляд відео «Чому відбуваються землетруси»	1. Опрацьовують схему в підручнику (робота в групах). 2. Знаходять на карті України Подільську височину. Визначають, які ще височини є на території нашої країни. Знаходять на карті України свій обласний центр. Визначають форми поверхні суходолу в місцевості, у якій проживають. 3. Виконують завдання 1, 2 в зошиті. 4. Після перегляду відео обговорюють правила поведінки під час землетрусу, які вони колективно склали, вносять зміни та доповнення

Продовження таблиці

3	**Підсумкова**	1. Прийом «Читання з розмітками INSERT». 2. Робота в зошиті (завдання 3). 3. Рефлексія	1. Опрацьовують запропонований текст, заповнюють таблицю: «Те, що ви читаєте, відповідає тому, що ви знаєте або думали, що знаєте», «Те, що ви читаєте, є для вас новим», «Те, що ви читаєте, суперечить тому, що ви вже знаєте або думали, що знаєте», «Те, що ви читаєте, незрозуміло; або ви хотіли б отримати більш докладні відомості з цього питання». 2. Виконують завдання 3 в робочому зошиті. 3. На дошці до зображення гори прикріплюють стікери: вершина – на уроці мені було цікаво, я все зрозумів/зрозуміла; схил – на уроці мені було цікаво, але я не все зрозумів/зрозуміла; підніжжя – на уроці мені було не цікаво, я не все зрозумів/зрозуміла
4	**Домашнє завдання**	Прочитати параграф «Яка поверхня України». Позначити на контурній карті основні форми земної поверхні України	С. 31-34, прочитати

УРОК 10 (ТОП «Савченко») – УРОК 19 (ТОП «Шиян»)

Проєкт «Модель гори»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **11** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **20** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Що змінює поверхню Землі**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Природа. Людина в суспільстві. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– розпізнає: рівнини, гори, пагорби, яри; знаходить і показує на картах об'єкти відповідно до навчального завдання [4 ПРО 2.2]; – має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину [4 ГІО 1.3]; – відповідально ставиться до обговорення проблем природи, ухвалення рішень щодо поводження у природі без заподіяння їй шкоди [4 СЗО 4.5]
	ТОП «Шиян»	– застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з картою
5	**Мета уроку відповідно до очікуваних результатів**	Учити визначати особливості формування рельєфу під впливом зовнішніх сил, знаходити і демонструвати на картах об'єкти, відповідно до навчального завдання; розвивати образне мислення учнів; формувати вміння проводити дослідження; виховувати відповідальне ставлення до проблем природи
6	**Завдання уроку**	Навчити розпізнавати та демонструвати на картах об'єкти, відповідно до навчального завдання; поглиблювати уміння працювати з текстами підручника методами розвитку критичного мислення; розвивати вміння працювати зі схемами, таблицями, проводити досліди, робити висновки на основі почутого та побаченого; формувати екологічну компетентність учнів

[1] Там само, с. 34.

Продовження таблиці

7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна галузі
8	**Ключові компетентності**	Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Відео «Наша планета Земля» URL: https://www.youtube.com/watch?v=1S2FiYMRmWs 2. ЕКО ПЛЮСПЛЮС. URL: http://plus-plus.tv/special/files/
		1.
10	**Матеріали та обладнання**	Презентація, відеоролики, фізична карта світу, підручники, атласи, глобус

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Снігова куля». 2. Метод «Прес». 3. Робота в зошиті	1. Повторюють поняття, вивчені на попередніх уроках. 2. Висловлюють власні міркування щодо питання: «Як ви гадаєте, чому біля підніжжя гір так багато каміння?». 3. Виконують завдання 1 у зошиті
2	**Основна**	1. Робота з картою. 2. Робота з підручником. 3. Проведення досліду. 4. Демонстрація відео «Наша планета Земля». 5. Робота в зошиті	1. Пригадують та позначають на карті форми поверхні суходолу. 2. Читають текст підручника, відповідають на запитання. 3. У групах проводять дослід з підручника. 4. Переглядають відео, аналізують, роблять висновки. Складають пам'ятку щодо поводження у природі без заподіяння їй шкоди. 5. Виконують завдання 3, 4 в зошиті (на вибір)
3	**Підсумкова**	1. Закріплення вивченого матеріалу (складання таблиці). 2. Метод «Джигсоу»	1. На мультимедійній дошці заповнюють таблицю «Основні зовнішні сили». 2. Опрацьовують запропоновані вчителем тексти методом «Джигсоу»
4	**Домашнє завдання**	Виконати завдання 5 у робочому зошиті.	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **12** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **21** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Які країни є сусідами України. *Проєкт «Уявні подорожі в інші країни»***
		Змістові лінії, які будуть реалізовуватися
2	**ТОП «Савченко»**	Природа. Людина в суспільстві. Людина і світ
	ТОП «Шиян»	Ми – громадяни України. Ми – європейці... Моя культурна спадщина. Я пізнаю природу. Я серед людей

Продовження таблиці

	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– виявляє інтерес до пізнання символіки інших держав [4 ГІО 3.1]; – цікавиться іншими країнами, країнами-сусідами [4 ГІО 3.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – показує на карті України і називає місцевість свого проживання, Україна на карті світу, значення різних видів карт [4 ПРО 1.1]
	ТОП «Шиян»	– добирає (з різних джерел) і представляє загальні відомості про Україну та інші держави [4 ГІО 5-4.1-1]; – виявляє (зокрема з родинних історій) зв'язки між українцями та іншими народами [4 ГІО 5-4.1-2]; – досліджує традиції і звичаї свого регіону, порівнює їх з європейськими традиціям [4 ГІО 5-1.3-4]; – знаходить інформацію про інші країни Європи та світу, порівнює їх з Україною за наданим планом або самостійно [4 ГІО5-8.3-5]; – ставить запитання дорослим і одноліткам щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; – порівнює різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, пропонує власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3]; – добирає і перевіряє дані на користь своєї версії [4 ГІО 3-3.3-4]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – складає план дослідження (подорожі) [4 ПРО 1-1.3-1]; – планує самостійне спостереження [4 ПРО 1-1.3-2]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [4 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – формулює мету та цілі; планує дії, які приведуть до їх досягнення [4 ГІО 1-6.1-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; – підтримує та заохочує інших, демонструє емпатію під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; – аргументує значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з адміністративною картою Європи. Дослідження сухопутних та морських кордонів України на карті. Здійснення віртуальної екскурсії до країн-сусідів. Виконання проєкту «Уявні подорожі в інші країни»
5	**Мета уроку**	Розкрити особливості населення нашої держави; розширити уявлення про Україну як одну з країн на карті світу, суверенну європейську державу; сформувати уявлення про географічне положення країн-сусідів; розвивати практичні вміння роботи з картами, навички групової та парної взаємодії; формувати громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, національну свідомість
6	**Завдання уроку**	Закріплювати практичні вміння працювати з картами, різними джерелами інформації; проводити дослідження, встановлювати відповідність, висувати власні гіпотези та доводити їх
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, природнича, історична та громадянська, математична галузі
8	**Ключові компетентності**	Вільне володіння державною мовою, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії

Продовження таблиці

9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Урок «Україна у світі. Країни – сусіди України» URL: https://www.youtube.com/watch?v=rTEEaw4H80M 2. Мультфільм «Дітям про Євросоюз» URL: https://www.youtube.com/watch?v=rHQORHX2MJk 3. Відеографіка «Як влаштований Європейський Союз?» URL: https://www.youtube.com/watch?v=OsIv5qeSlYY
		1. 2. 3.
10	**Матеріали та обладнання**	Карта України, карта Європи, Конституція України, зображення Державного Прапору і Герба України, прапор Євросоюзу, аудіозаписи Гімну України, Гімну Євросоюзу, відеоматеріали

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Робота над віршем Володимира Верховеня «Кольорові міста». – Поміркуй, який колір пасує твоєму рідному населеному пункту. 2. Робота з контурною картою. 3. Прийом «Займи позицію»	1. Читають вірш Володимира Верховеня «Кольорові міста». Відповідають на запитання. 2. Підписують на контурній карті обласні центри – сусіди місцевості, у якій проживають. 3. Розмірковують над висловами: «Україна – суверенна держава»; «Чому Україну називають європейською державою?»
2	**Основна**	1. Прийом «Асоціативний кущ». 2. Робота з підручником. 3. Гра «Так чи ні». 4. Робота з адміністративною картою Європи. 5. Перегляд відео «Україна у світі. Країни – сусіди України». 6. Дослідницька діяльність	1. Складають асоціативний кущ зі словом «Україна». 2. Читають текст підручника і виконують завдання на карті: – Знайдіть на карті Європи Україну. – З'ясуйте, з якими країнами наша держава має спільні кордони. Покажіть ці країни на карті. Порівняйте їх за площею. Яка країна найбільша, а яка – найменша? 3. На інтерактивній дошці встановлюють відповідність між прапором і державою. 4. Дослідження сухопутних та морських кордонів України на карті. 5. Здійснення віртуальної екскурсії до країн-сусідів. 6. Дослідження в доступних джерелах інформації про країни – сусіди України
3	**Підсумкова**	1. Робота в групах (зошит, завдання 7) 2. Рефлексія	1. У групах складають «кодекс добросусідства». 2. Заповнюють рефлексивні картки: «Тепер я знаю...»; «Тепер я можу...»; «Тепер я хочу...»
4	**Домашнє завдання**	Опрацювати параграф підручника	Учні за бажання готують міні-проєкт «Парад національних ігор країн Європи»

УРОК 13 (ТОП «Савченко») – УРОК 22 («Шиян»)
Проєкт «Зустрічаємо сусідів»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **14–15** (ТОП «Савченко») – УРОКІВ **26–27** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Ми – громадяни України**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина в суспільстві. Людина і світ. Людина. Людина серед людей
	ТОП «Шиян»	Ми – громадяни. України. Ми – європейці. Я серед людей. Моя шкільна та місцева громади. Я пізнаю природу. Моя культурна спадщина
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення про права та обов'язки; право на життя; рівноправність людей, право кожного на захист, любов і піклування; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту [4 ГІО 6.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – має уявлення про культуру взаємин людей у сім'ї, школі, на вулиці [4 ГІО 7.1]; – має уявлення про неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності, характер) [4 ПРО 1.1]
	ТОП «Шиян»	– пояснює (на прикладах), що означає бути громадянином України [4 ГІО 5-8.3-1]; – розмірковує про роль законів у своєму житті, житті інших людей колись і тепер [4 ГІО 5-8.3-4]; – оцінює відповідність поведінки (людей/персонажів) у громадському просторі встановленим правилам [4 ГІО 2-2.3-1]; – обмірковує раніше встановлені правила у громадському просторі та, за потреби, створює спільно з іншими нові/додаткові правила [4 ГІО 2-2.3-2]; – відповідально ставиться до власного і громадського майна [4ГІО 2-2.3-3]; – вирізняє суспільно значущі вчинки та події [4 ГІО 4-5.1-1]; – пояснює, які вчинки корисні для спільноти [4 ГІО 4-5.1-2]; – пояснює, які він/вона має обов'язки в класі, школі, громаді та чому [4 ГІО 4-8.1-5]; – пояснює, як життя у спільноті допомагає іншим та йому/їй особисто [4 ГІО 4-8.1-6]; – обирає приклади (з життя, текстів/медіатекстів), що ілюструють відповідальність людини за власне рішення [4 ГІО 4-8.1-7]; – пояснює на власному досвіді, як його/її вибір може вплинути на інших осіб [4 ГІО 4-8.1-8]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – складає план дослідження (подорожі) [4 ПРО 1-1.3-1]; – планує самостійне спостереження [4 ПРО 1-1.3-2]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [4 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2];
4	**Навчальна діяльність**	Виконання практико-зорієнтованих завдань, наприклад, аналіз школи (держави) як мінісуспільства. Розв'язання прогностичних задач «Якби я був/була президентом… ». Створення альбому, портфоліо або облаштування тематичної виставки «Ми – громадяни України» (зображення символів, листівки, світлини)
5	**Мета уроку**	Формувати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між правами та обов'язками громадян; формувати поняття культури взаємин людей у сім'ї, школі, на вулиці, у громаді; розкривати значення законів у житті держави та її громадян; виховувати патріотичні почуття у ставленні до своєї Батьківщини; прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях; формувати моральні пріоритети, які визначають людину найвищою цінністю

[1] Там само, с. 43.

Продовження таблиці

6	**Завдання уроку**	Закріплювати практичні вміння учнів працювати з різними джерелами інформації, проводити дослідження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, відстоювати власні позиції, висувати гіпотези та доводити їх
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, історична та громадянська, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна галузі
8	**Ключові компетентності**	Вільне володіння державною мовою, інформаційно-комунікаційна, культурна компетентність, громадянські та соціальні, історичні компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Відео «Я – громадянин України!» URL: https://www.youtube.com/watch?v=GbFBp8rTV-Q 2. Відео «Конституція України – основний закон держави» URL: https://www.youtube.com/watch?v=Zy9DNc7VAa8
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Карти, підручник, відеоматеріали

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Гронування». 2. Робота з підручником.	1. Заповнюють індивідуальні картки з ключовим словом «громадянин», об'єднуються в групи і виготовляють груповий кластер «Громадянин». 2. Обирають, що є важливим для того, щоб стати громадянином України (завдання з підручника, виконують самостійно; учитель проводить фронтальну роботу щодо коментарів з обраних позицій).
2	**Основна**	1. Перегляд відео «Я – громадянин України!». 2. Прийом «ПОПН-формула». 3. Виконання практико-зорієнтованих завдань. 4. Робота в зошиті. 5. Вправа «Критеріальний покер».	1. Переглядають відео. 2. Відповідають на запитання за «ПОПН-формулою». Чи правильні твердження? «Бути справжнім громадянином України – означає з повагою ставитись до Державних символів»; «Бути справжнім громадянином України – означає з повагою ставитись до оточуючих»; «Бути справжнім громадянином України – означає піклуватись про місцевість, у якій проживаю» П – «Я вважаю, що…» О – «Тому що…» П – «Я можу довести це на прикладі…» Н – «Тому я роблю висновок, що…» 3. На аркушах учні пишуть притаманні їм громадянські якості. 4. Виконують завдання 2, порівнюють з власними записами на аркушах. 5. Ознайомлюються з пам'яткою у підручнику, грають у групах у «Критеріальний покер».

Продовження таблиці

2		6. Перегляд відео «Конституція України – основний закон держави». 7. Словникова робота. 8. Розв'язування прогностичних задач. 9. Творче завдання	6. Переглядають відео, працюють у групах (заповнюють картки про права та обов'язки громадян, згідно з Конституцією України). 7. Знаходять у словниках значення термінів, які вони почули під час перегляду відео, пояснюють, як вони їх зрозуміли. 8. Виконують завдання 7 у зошитах. 9. Складають «Правила демократичної культури»
3	**Підсумкова**	1. Вікторина. 2. Рефлексія	1. Відповідають на запитання вікторини, яку підготував учитель (можлива онлайн-вікторина). 2. Складають сенкан зі словами «Україна», «громадянин», «право», «обов'язок», «герб», «прапор», «мова», «гімн», «демократія»
4	**Домашнє завдання**	Опрацювати параграф підручника	Створити альбом, буклет, написати есе «Ми – громадяни України» (за бажання)

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **16–17** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **28–29** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Про великі права маленької дитини
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина в суспільстві. Людина і світ. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я – Людина. Я серед людей. Моя шкільна та місцева громади. Ми – громадяни України. Ми – європейці. Я пізнаю природу. Добробут
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення про права та обов'язки; право на життя; рівноправність людей, право кожного на захист, любов і піклування; право на працю, захист, відпочинок; право на освіту [4 ГІО 6.2]; – пояснює, від чого залежить безпека вдома, в школі, в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – дотримується основних правил безпечного користування електроенергією, побутовими приладами (праска, електрична чи газова плита, та ін) [4 ПРО 3.4], [4 СЗО 4.5]
	ТОП «Шиян»	– пояснює, які права він/вона має [4 ГІО 1-6.2-1]; – аргументує, що права людини, зокрема дитини, завжди слід поважати та захищати [4 ГІО 1-6.2-2]; – пояснює, чому слід реагувати на факти зневаги до людської гідності та порушень прав дитини; поводиться так, щоб не ображати гідність інших (дітей і дорослих) [4 ГІО 1-6.2-3]; – висловлює своє ставлення до порушення прав дитини та до дій на захист цих прав за допомогою виражальних засобів мистецтва (оповідає, малює, театралізує та ін.) [4 ГІО 1-6.2-4]; – радить друзям/однокласникам, куди можна звернутися по захист, коли порушують права дитини [4 ГІО 1-6.2-5]; – на прикладі текстів/медіатекстів та власного досвіду відстоює думку, що принизливе покарання недопустиме [4 ГІО 1-6.2-6]; – пояснює, що кожна людина має право на приватний простір [4 ГІО 2-6.3-5]; – аргументує, чому не можна цькувати інших [4 ГІО 2-6.3-6]; – пояснює, навіщо потрібні правила [4 ГІО 4-8.1-1]; – використовує правила та процедури вирішення питань, що стосуються життя класу [4 ГІО 4-8.1-2];

3		– пояснює, чому довіра є обов'язковою умовою співпраці [4 ГІО 4-8.1-3]; – укладає правила, дотримання яких забезпечує взаємну довіру в родині і школі, дотримується цих правил [4 ГІО 4-8.1-4]; – пояснює, які він/вона має обов'язки в класі, школі, родині, громаді та чому [4 ГІО 4-8.1-5]; – пояснює, як життя у спільноті допомагає іншим та йому/їй особисто [4 ГІО 4-8.1-6]; – визначає в текстах ситуації, у яких ідеться про порушення прав людини, зокрема і прав дитини [4 ГІО 5-3.2-2]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3] – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – оцінює свої вчинки з позиції їхньої доброчинності [4 СЗО 3-1.4-2]; – діє з користю для себе та суспільства, оцінює можливі ризики [4 СЗО 3-1.4-3]; – робить вибір, орієнтуючись на доброчинність, і пояснює його [4 СЗО 3-1.4-4]; – спілкується з дітьми іншої статі, демонструючи повагу, приязнь та щирість у стосунках [4 СЗО 3-1.4-5]; – вислуховує інших для підтримки та розуміння їхніх почуттів [4 СЗО 3-1.4-6]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 3-1.4-7]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Виконання практико-зорієнтованих завдань, наприклад, дослідження служб у справах дітей (їх номерів телефонів) у населеному пункті, де мешкають діти. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ... » Навчальна гра «Хто ухвалює рішення?». Огляд газетних новин або інтернет-видань на тему прав людини. Виготовлення колажу з газетних вирізок, копій світлин або роздруківок на тему прав людини.
5	**Мета уроку відповідно до очікуваних результатів**	Ознайомити учнів з основними правами, гарантованими Декларацією прав дитини; вчити дітей осмислено дотримуватися своїх прав; розвивати логічне мислення, мовлення, інтерес до правових знань, навички самореалізації і самовиховання
6	**Завдання уроку**	Учити дітей досліджувати, аналізувати, робити висновки. Формувати відповідальне ставлення щодо прав інших людей. Розвивати стратегії критичного мислення. Виховувати повагу до законів України
7	**Міжпредметні зв'язки**	Громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, мовно-літературна галузь, інформатична, природнича
8	**Ключові компетентності**	Громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, підприємливість та ініціативність, здатність спілкуватися рідною мовою, інформаційно-комунікаційна компетентність
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. 10 мультфільмів про права дітей URL: http://forpost-center.org/10-multfilmiv-pro-prava-ditej/ 2. Мультфільм про права дитини URL: https://www.youtube.com/watch?v=BWUxZk-hqq0
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Скринька, люстерко, малюнки до казок, презентація, відеоматеріал, м'ячик

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Вправа «Таємничо-чарівна скринька» 2. Читання вірша «Ти особливий!». Ти особливий, як і кожна особистість. Ти – неповторний. У природі все таке. Сніжинки навіть формою всі різні. А ти – природи диво, ще й яке. У тебе й зовнішність, і голос – неповторні, І звички, і характер, і думки, І здібності, фізичні та духовні, Свої достоїнства, свої ростки. Плекай усе те добре і прекрасне, Що маєш від природи, розвивай! Борися з негативним повсякчасно, А все найкраще людям віддавай! 3. Вправа «Вузлики». На дошці зашифровано тему уроку: **ва Пра ти ни ди**	1. Проводять спостереження. 2. Слухають вірш. Читають, обговорюють у парах. («Сніжинки навіть формою всі різні. А ти – природи диво, ще й яке»; «Плекай усе те добре і прекрасне, що маєш від природи, розвивай»; «Борися з негативним повсякчасно, а все найкраще людям віддавай!») 3. Розшифровують тему уроку: **Права дитини**
2	**Основна**	1. Показ презентації «Великі права маленької дитини». 2. Групова робота. 3. Робота з підручником. 4. Робота в зошиті. 5. Демонстрація мультфільму. 6. Гра «Пошта порушених прав». 7. Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо...». 8. Групова робота «Дерево рішень». http://sae-ukraine.org.ua/ua/resource/uroki_z_pidpriemnytskim_tlom/interaktivni_metodi/ «Інтерактивні методи навчання як інструмент виховання підприємливості» Бобінська Е.	1. Переглядають презентацію. 2. Групова робота. Індивідуально записують на аркушах права дитини; кожна група, обравши з індивідуальних карток найважливіші права (визначену кількість), записує на кольорових смужках, долоньках, аркушах (на вибір), виготовляє плакат, колаж, лепбук. 3. Виконують завдання з підручника. 4. Виконують у зошиті завдання 1, 2, 3. 5. Переглядають мультфільм. Обговорення: «Про які права розповідають герої?» 6. Групова робота. Кожна група отримує лист від казкового героя, прочитавши котрий визначає, з якої казки герой, які його права порушено, складають поради щодо захисту прав на підставі Конвенції. 7. Доповнюють твердження, висуваючи власні припущення. 8. Кожна група отримує шаблон «Дерева рішень» із ситуацією, обговоривши яку заповнює лист і презентує своє рішення
3	**Підсумкова**	1. Робота в зошиті. 2. Гра «Веселий м'ячик».	1. Виконують у зошиті завдання 4, 5, 6 2. Стають у коло і, промовляючи слова, передають м'ячик з рук у руки та виконують правила гри. Ти котись веселий м'ячик, Швидше, швидше по руках. Залишився в кого м'ячик, Той розказує права..

Продовження таблиці

		3. Рефлексія	3. Заповнюють рефлексивну таблицю
4	**Домашнє завдання**	1. Повторити права, які обговорювали на уроці. 2. Виконати практико-орієнтовані завдання, наприклад дослідити служби у справах дітей (номери телефонів) у своєму населеному пункті	

УРОК 18 (ТОП «Савченко») – УРОК 33 (ТОП «Шиян»)

Проєкт «Виготовлення ігрового інвентарю»[1]

Тема 2. Культурна спадщина України

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **19–20** (ТОП «Савченко») – УРОКІВ **34–35** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Що ми знаємо про свою історію**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина в суспільстві. Людина і світ
	ТОП «Шиян»	Моя культурна спадщина. Я – людина. Моя шкільна та місцева громади. Ми – громадяни України. Ми – європейці
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину [4 ГІО 1.3]; – цікавиться історією і культурою свого краю; накопичує відповідну інформацію [4 ГІО 6.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]
	ТОП «Шиян»	– розпитує дорослих про походження географічних назв рідного краю [4 ГІО 3-2.1-2]; – описує пам'ятки культури рідної місцевості, які він/вона вважає важливими, пояснює чому [4 ГІО 4-5.1-4]; – переказує окремі факти власної біографії, правильно визначаючи послідовність подій [4 ГІО 1-1.1-1]; – добирає приклади, які пояснюють взаємозалежність людини і природи [4 ГІО 3-2.2-1]; – виявляє та пояснює вплив часу і людей на пам'ятки культури [4 ГІО 3-2.2-2]; – шукає й опрацьовує інформацію про пам'ятки культури рідної місцевості/України [4 ГІО 3-3.1-2]; – знаходить потрібну інформацію про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень [4 ГІО 3-3.1-3]; – описує історичні події та діяльність видатних історичних осіб [4 ГІО 5-1.1-1]; – співвідносить відомості про найважливіші історичні події в часі [4 ГІО 5-1.1 -2] – ставить запитання дорослим і однолітками щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; – порівнює різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, пропонує власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3]; – добирає і перевіряє дані на користь своєї версії [4 ГІО 3-3.3-4]; – наводить приклади неправдивої інформації, аналізує наслідки її поширення [4 ГІО 3-3.3-5]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Ведення дискусій про історичні джерела. Дослідження історичних джерел у родині (вдома) за запропонованим планом. Підготовка повідомлення про досліджуваний об'єкт. Дослідження виникнення назв населених пунктів України. Пошук в доступних джерелах інформації про походження назв міст/сіл, річок, скель тощо.

[1] Там само, с. 52.

Продовження таблиці

5	**Мета уроку відповідно до очікуваних результатів**	Зацікавити учнів історією і культурою свого краю; розвивати прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях; формувати дослідницькі компетенції; виховувати відповідальне ставлення щодо захисту довкілля та культурної спадщини
6	**Завдання уроку**	Вчити учнів вести пошук в доступних джерелах інформації про походження назв міст/сіл, річок, скель тощо; розвивати критичне мислення через ведення дискусій про історичні джерела; проводити дослідження виникнення назв населених пунктів України, використовуючи матеріали підручника, карт, відео, інтернет-ресурси; формувати вміння презентувати власні повідомлення
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, природнича, історична та громадянська, математична
8	**Ключові компетентності**	*Вільне володіння державною мовою, компетентності у галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Відео «Історичні джерела та їх різновиди» URL: https://www.youtube.com/watch?v=T2w-uU5tNAk 2. Легенда про Київ URL: https://www.youtube.com/watch?v=gKVWwQyQtU4 3. Київ: найцікавіше URL: https://www.youtube.com/watch?v=nZ9rZrepbTE 4. Відео «10 винаходів українців, які змінили світ» URL: https://www.youtube.com/watch?v=Pb4noGc8y0w
		1. 2. 3. 4.
10	**Матеріали та обладнання**	Карти, підручник, відеоматеріали, історичні джерела: усні, писемні, речові

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Закінчіть речення...»: «Я знаю про свою історію...» 2. Створення кластеру: «Як ми дізнаємось про історичні події?». 3. Робота в зошиті	1. Закінчують речення (кожен учень по одному висловленню). 2. На стикерах записують свої ідеї щодо історичних джерел та артефактів. 3. Виконують у зошиті завдання 7
2	**Основна**	1. Робота з підручником. 2. Робота в групах. 3. Робота в зошиті	1. Ознайомлюються з таблицею «Історичні джерела» (з підручника, с. 55). Порівнюють зі створеним кластером. Класифікують джерела по групах: усні, писемні, речові. 2. Об'єднуються в три групи: усні, писемні, речові джерела. Досліджують їх. За планом (с. 56 підручника) пишуть есе про певний об'єкт. 3. Виконують завдання 1, 2, 8 у зошиті
3	**Підсумкова**	1. Прийом «Кросенс». 2. Робота в парах. 3. Перегляд відеоматеріалу «Київ: найцікавіше».	1. Працюють у групах над кросенсом «Досягнення українців у різних галузях». 2. Складають правила збереження довкілля або пам'ятки культурної спадщини (на вибір). 3. Переглянувши фрагмент відеоролика, готують повідомлення про походження назви міста/села, яке вони обрали під час гри «Знайди на карті України».

Продовження таблиці

		4. Рефлексія «Три-два-один»	4. Називають три факти, які були новими; два факти, які вже були відомими; один факт, який хотілося б досліджувати й надалі
4	**Домашнє завдання**	Дослідити історичні джерела в родині (вдома) за запропонованим планом	

УРОК 21. Проєкт «Рукотворні скам'янілості»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **22–23** (ТОП «Савченко») – УРОКІВ **40–41** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Славетні творці української держави**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Природа. Людина в суспільстві. Людина і світ
	ТОП «Шиян»	Я людина. Я серед людей. Ми – громадяни України. Ми – європейці
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину [4 ГІО 1.3]; – цікавиться історією і культурою свого краю; накопичує відповідну інформацію [4 ГІО 6.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – аналізує традиції, що відображують ставлення українців до природи [4 ГІО 3.2]; – висловлює судження щодо різноманітності і цінності природи України [4 ПРО 4.1], [4 ГІО 2.2]; – усвідомлює відповідальність за стан природи у місцевій громаді [4 ПРО 3.4], [4 ПРО 4.4]
	ТОП «Шиян»	– розповідає про осіб, на яких хоче бути схожим/-ою, пояснює чому [4 ГІО 1-6.1-1]; – описує важливість сумлінності та моральних якостей [4 ГІО 1-6.1– 8]; – розповідає про громадянську позицію видатних осіб (чоловіків і жінок) української історії, науки, культури, спорту, підприємництва [4 ГІО 5-4.2-1]; – використовує засоби мистецтв (вірш, сценка, малюнок тощо) для вираження свого ставлення до історичної події/постаті [4 ГІО 5– 4.2-2]; – указує на благородні/ганебні вчинки історичних осіб, пояснює мотиви свого ставлення до таких вчинків [4 ГІО 5-3.2-1]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; – підтримує та заохочує інших, демонструє емпатію під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; – аргументує значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]
4	**Навчальна діяльність**	Виконання міні-проєкту «Героїчні постаті минулого мого краю». Складання календаря народних свят українців, пов'язаних з явищами природи.
5	**Мета уроку**	Розвивати в учнів інтерес до історії і культури свого краю; формувати громадянські та соціальні компетентності; виховувати патріотичні почуття і відповідальність за стан природи у місцевій громаді
6	**Завдання уроку**	Вчити учнів вести пошук в доступних джерелах інформації про славетних українців, відомих земляків, державні та національні свята; формувати ставлення учнів до певних проблем через дискусії, обговорення, постановки дилем чи спірних запитань; розвивати готовність до інтерактивної взаємодії; розвивати критичне мислення, вміння встановлювати відповідність, причинно-наслідкові зв'язки

[1] Там само, с. 57.

Продовження таблиці

7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, природнича, історична та громадянська
8	**Ключові компетентності**	Вільне володіння державною мовою, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, громадянські та соціальні компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Урок «Творці української держави» URL: https://www.youtube.com/watch?v=fcjEKXCsScs
10	**Матеріали та обладнання**	Портрети творців української держави

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Вправа «Хто зображений на портреті?». 2. Гра «Хто згадає найбільше?	1. Називають імена видатних постатей. 2. На стикерах написати імена славетних українців, закарбовані в назвах міст і сіл, піснях, легендах, оповіданнях, які вивчали на інших уроках
2	**Основна**	1. Дослідницька робота. 2. Прийом «ПОПН-формула». 3. Робота в зошиті.	1. Дослідження: учні, працюючи в групах, знаходять інформацію. Перша група: «Чи є у вашому населеному пункті вулиці, названі на честь видатних людей?». Друга група: «Які державні та національні свята відзначають у нашій державі, вашому місті/селі/ТГ, у вашій школі?». Третя група: «Кого і чому ви вважаєте патріотами?» 2. За допомогою прийому «ПОПН-формула» довести твердження: «Патріотизм – любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність іти заради них на жертви й подвиги». П – «Я вважаю, що…» О – «Тому що…» П – «Я можу довести це на прикладі…» Н – «Тому я роблю висновок, що…» 3. Виконують завдання 5 у зошиті.
3	**Заключна**	1. Хмара слів до слова «патріотизм». 2. Сенкан зі словом з хмари слів. 3. Вправа «Установи відповідність». 4. Рефлексія «Все у твоїх руках.	1. Складають хмару слів до слова «патріотизм». 2. З одним словом із хмари слів складають сенкан. 3. Отримують картки і стрілочками з'єднують зображення видатних людей з тими досягненнями, які їм належать. 4. На аркуші паперу обводить руку. Кожен палець – це певна позиція, з приводу якої потрібно висловити власну думку. Великий – для мене було цікаво і важливо… Вказівний – із цього питання я отримав/отримала конкретну рекомендацію. Середній – мені було важко. Безіменний – моя оцінка психологічної атмосфери. Мізинець – для мене було недостатньо…

Продовження таблиці

4	**Домашнє завдання**	Виконати мініпроєкт «Героїчні постаті минулого мого краю». Довідатися у дорослих про героїв свого краю, які боролися за незалежність України. Підготувати презентацію. Продовжити речення: «Під час виконання мініпроєкту я навчився/навчилася…»	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **24** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **42** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Де шукати скарби України. Мініпроєкт «Митці України»
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина в суспільстві. Людина і світ. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я серед людей. Моя культурна спадщина. Моя шкільна та місцева громади. Ми – громадяни України. Ми – європейці
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– має уявлення і виявляє практично турботу про своє оточення, про довкілля та культурну спадщину [4 ГІО 1.3]; – цікавиться історією і культурою свого краю; накопичує відповідну інформацію [4 ГІО 6.2]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – відповідально ставиться до обговорення проблем природи, ухвалення рішень щодо поводження у природі без заподіяння їй шкоди [4 СЗО 4.5]; – описує традиції і свята у своїй родині, традиції та свята своїх друзів/однокласників/земляків; виокремлює спільне і відмінне [4 ГІО 2-7.1-2]; – обґрунтовує на прикладі власної родини важливість традицій [4 ГІО 2-7.1-3]; – виявляє інтерес до власних традицій і традицій інших сімей/культур, ставиться до них із повагою [4 ГІО 2-7.1-4]; – досліджує родинні та шкільні звичаї [4 ГІО 2-7.1-5]; – бере участь у підготовці класних і шкільних святкувань [4 ГІО 2-7.1-6]; – орієнтується в місцевості, у якій проживає [4 ГІО 3-2.1-1]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – укладає маршрути (користуючись схематичним планом, малюнками, фото, відео) прогулянок у межах свого населеного пункту та його околиць, зокрема місцями пам'яті, пояснює, чому ці місця важливі [4 ГІО 3-2.1-4]; – описує віртуальну подорож до об'єктів культурної спадщини рідного краю, України, світу, ілюструючи її світлинами [4 ГІО 3– 2.1-5]; – добирає приклади, які пояснюють взаємозалежність людини і природи [4 ГІО 3-2.2-1]; – виявляє та пояснює вплив часу і людей на пам'ятки культури [4 ГІО 3-2.2-2];
3	**ТОП «Шиян»**	– ставить запитання дорослим і одноліткам щодо інформації, яка викликає сумнів або є незрозумілою [4 ГІО 3-3.3-2]; – описує пам'ятки культури рідної місцевості, які він/вона вважає важливими, пояснює чому [4 ГІО 4-5.1-4]; – самостійно й у складі групи робить презентацію про пам'ятки культури та історичні пам'ятки рідної місцевості/України [4 ГІО 5-13-1]; – порівнює різні відомості, на підставі інформації, зібраної з різних джерел, пропонує власний висновок [4 ГІО 3-3.3-3]; – добирає і перевіряє дані на користь своєї версії [4 ГІО 3-3.3-4]; – наводить приклади неправдивої інформації, аналізує наслідки її поширення [4 ГІО 3-3.3-5]; – добирає джерела для створення презентації про культурну подію [4 ГІО 3-3.1-1]; – шукає й опрацьовує інформацію про пам'ятки культури рідної місцевості/України [4 ГІО 3-3.1-2]; – знаходить потрібну інформацію про винахідників, діячів культури і мистецтва відповідно до власних зацікавлень [4 ГІО 3– 3.1-3]; – досліджує декоративно-ужиткове мистецтво рідного краю, України, світу [4 ГІО 3-3.1-3]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]

Продовження таблиці

4	**Навчальна діяльність**	Аналіз та класифікація об'єктів культурної спадщини рідного краю. Дослідження виникнення терміна «жива спадщина». Дослідження історичного сліду у творах мистецтва (пропедевтично, оглядово). Виконання мініпроєкту «Митці України»
5	**Мета уроку**	Розвивати в учнів інтерес до історії і культури свого краю; формувати громадянські та соціальні компетентності; виховувати патріотичні почуття і відповідальність за культурну спадщину України.
6	**Завдання уроку**	Вчити учнів вести пошук у доступних джерелах інформації, критично оцінювати важливість згенерованих ідей; формувати мисленнєві операції високого рівня і відповідні ціннісні орієнтації; формувати ставлення учнів до певних проблем через дискусії, обговорення, вчити робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його; розвивати в учнів готовність до інтерактивної взаємодії – роботи в команді, дотримання правил та ін.
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, природнича, історична та громадянська
8	**Ключові компетентності**	*Вільне володіння державною мовою, компетентності в галузі природничих наук, інформаційно-комунікаційна компетентність, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Культурна спадщина України URL: https://www.youtube.com/watch?v=CSwjFMhz-GA 2. Які об'єкти охороняє ЮНЕСКО в Україні? URL: https://www.youtube.com/watch?v=QVM1y0OAzEA 3. Мультфільм «Це наше і це твоє. Неймовірні археологічні знахідки – наші!» URL: https://www.youtube.com/watch?v=BZ8PJkFmUjA
		1. 2. 3.
10	**Матеріали та обладнання**	Карта скарбів, маршрутні листи із завданнями

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Мозковий штурм «Скарб – це...»	1. Озвучують якомога більше варіантів, зокрема і найбільш неймовірних, а потім з усіх обирають найкращі ідеї або рішення, які можна реалізувати на практиці
2	**Основна**	1. Ознайомлення з правилами проведення квесту «Шукачі скарбів»	1. Об'єднуються в групи, отримують карту, маршрутні листи.
		Зупинка 1. Завдання для команди І: – Які об'єкти культурної спадщини ви розташуєте в музеї? (Схема в підручнику.) – Створіть і запишіть правила поведінки в музеї. Завдання для команди ІІ: – Будь-який музей розпочинається зі створення невеличкої колекції предметів. Можна створити музей вдома, у місті, школі. Ми пропонуємо створити музей у класі. Зі знайдених предметів оберіть ті, які можуть стати експозицією музею вашого класу. Складіть невеличку розповідь про ваш музей. *Зупинка 2.* Кожна команда отримує таблицю, яку потрібно заповнити за визначений час. – Досліди, які об'єкти твого краю належать до культурної спадщини. Запиши кілька їхніх назв і місць, де вони розташовані. Назва об'єкта. Місце розташування (адреса).	

Продовження таблиці

		Зупинка 3. Завдання для команди І: – Назвіть пам'ятки історії, культури та природи України, відомі на весь світ. Завдання для команди ІІ: – Які пам'ятки культури України включено до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, тобто вони мають світове значення? (Підказки у відеоматеріалах.)	
3	**Підсумкова**	1. Підбиття підсумків квесту. 2. Рефлексія «Чи отримали ви сьогодні новий досвід? Який саме?»	1. За кожне виконане завдання команда отримує пазл. Склавши пазли, команди читають текст «Чому історичні пам'ятки охороняються нашою державою». 2. Озвучують власні думки щодо оцінки квесту
4	**Домашнє завдання**	Дізнатись у батьків, рідних, які реліквії та традиції передаються в родині з покоління в покоління	

УРОК 25 (ТОП «Савченко») – УРОК 43 (ТОП «Шиян»)
Аплікація «Соняшник»[1]

Тема 3. Багатства України

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **26** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **47** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	На які природні ресурси багата Україна
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Природа. Людина і природа. Людина і світ
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– називає природні ресурси України (водні, ґрунтові, корисні копалини, рослинні і тваринні) і пояснює їх значення для громадян нашої держави [4 ПРО 1.3]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв [4 ГІО 2.2]; – висловлює судження щодо різноманітності і цінності природи України [4 ПРО 4.1]
	ТОП «Шиян»	– ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – пояснює, чому обрав/-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – пояснює, навіщо він/вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; – прогнозує результат спостереження/досліду [4 ПРО 1-1. 2-2]; – порівнює здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1-1.2-3]; – пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; – добирає відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]; – описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – дотримується правил безпеки під час проведення спостережень та дослідів [4 ПРО 1-1.6-5]
4	**Навчальна діяльність**	Обговорення питань: Значення природи для людини. Що виробляють з корисних копалин? Робота з додатковими джерелами інформації. Дослідження властивостей чорних металів

[1] Там само, с. 66.

Продовження таблиці

5	**Мета уроку**	Спонукати учнів, працюючи в парах та групах, міркувати, планувати, фіксувати результати, презентувати їх; створити умови для проведення досліджень; допомогти класифікувати корисні копалини, удосконалювати навички роботи з картою, атласом; розвивати вміння аналітичного мислення та життєві компетентності; сформувати розуміння значення природних багатств для громадян нашої держави; сприяти бережливому ставленню до природних ресурсів
6	**Завдання уроку**	Навчити класифікувати корисні копалини; за допомогою карти, атласу, глобуса знаходити родовища корисних копалин; складати коротку характеристику корисних копалин; проводити досліди та дослідження; працювати з різними джерелами інформації
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, технологічна, інформатична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Ощадливе використання природних ресурсів URL: https://www.youtube.com/watch?v=CAstTkNvOyY 2. Мультфільм «Це наше і це твоє. Цінні у всьому світі корисні копалини – наші!» URL: https://www.youtube.com/watch?v=_mAYiRITVTM
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, глобус, фізична карта, атлас, колекція корисних копалин, магніт

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Перегляд фрагмента відео «Це наше і це твоє. Цінні у всьому світі корисні копалини – наші!». 2. Прийом «Припущення»	1. Переглядають відеофрагмент. 2. Отримавши частину інформації з відеоматеріалів, учні висловлюють власні припущення: – Чи багата Україна природними ресурсами? Які корисні копалини є на території України? Вашої місцевості?
2	**Основна**	1. Прийом «Товсті, тонкі запитання». 2. Прийом «Проблемна ситуація». 3. Прийом «Шпаргалка». 4. Вправа «Гарячий стілець»	1. Пригадують, на які групи поділяють корисні копалини. 2. Розв'язують проблемну ситуацію: Сашко впустив у діжку з водою ніж, яким хотів зрізати капустину на присадибній ділянці. Допоможіть хлопчику дістати ніж, використавши властивості металів. Досліджують, які предмети притягує магніт. 3. Робота в парах. Використовуючи карту й текст підручника, складають коротку характеристику однієї з рудних корисних копалин. Записують отримані дані в таблицю. 4. Учитель демонструє зображення предметів, для виготовлення яких використали корисні копалини. Якщо учні погоджуються з відповіддю, то залишаються сидіти на стільцях, а якщо – ні, то підводяться.

Продовження таблиці

3	**Підсумкова**	1. Прийом «Дерево рішень», с. 43. Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / За заг. ред. Е. Бобінської. 2. Перегляд відео «Ощадливе використання природних ресурсів». 3. Прийом «Телеграма»	1. Об'єднуються в групи і заповнюють шаблон «Дерева рішень»: – Що буде, якщо людство використає всі природні ресурси? Як цьому запобігти? 2. Переглядають відео, порівнюють з власним «Деревом рішень». 3. Учні складають телеграму з 11 слів, яка б містила відповіді на такі запитання: – Що ви думаєте про проведений урок? – Що було для вас новим? – Чого ви навчилися? – Що не вдалося з'ясувати? Учитель збирає телеграми, прикріплює їх на плакат «Телеграма», зачитує. Учні обирають ту з них, яка їм найбільше сподобалась.
4	**Домашнє завдання**	Виконати завдання в робочому зошиті, с. 36–37	

УРОК 27 (ТОП «Савченко») – УРОК 48 (ТОП «Шиян»)
Проєкт «Виготовлення іграшки з дроту»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **28** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **49** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Які паливні корисні копалини є на території України
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Здоров'я. Безпека
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– характеризує значення 2–3 видів корисних копалин для економіки нашої країни і добробуту її громадян [4 ПРО 3.1]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1] дотримується основних правил безпечного користування електроенергією, побутовими приладами (праска, електрична чи газова плита та ін.) [4 ПРО 3.4], [4 СЗО 4.5]
	ТОП «Шиян»	– готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – пояснює, чому обрав/-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – прогнозує результат спостереження/досліду [4 ПРО 1-1. 2-2]; – правильно використовує пристрої для пошуку і здобуття інформації природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-1]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – порівнює інформацію природничого змісту з відомих їй/йому та запропонованих джерел [4 ПРО 1-2.1-3]; – перевіряє достовірність інформації природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-4]; – пояснює та зіставляє ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; – моделює ситуації безпечної поведінки з побутовими приладами, речовинами [4 СЗО 1-2.1-2];

[1] Там само, с. 73.

Продовження таблиці

		– моделює доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях (вогонь, вода, газ, небезпечні об'єкти) [4 СЗО 1- 2.1-3]; – прогнозує наслідки власної необачної поведінки вдома [4 СЗО 1-2.2-1]; – прогнозує можливі небезпеки, які можуть спричинити його дії у довкіллі [4 СЗО 1-2.2-2]; – прогнозує можливі наслідки опосередкованої небезпеки (пожежа, витік газу в іншій квартирі, іншому будинку тощо) [4 СЗО 1-2.2-3]; – ухвалює рішення щодо власної безпечної поведінки з огляду на ситуації, пов'язані з чужими людьми [4 СЗО 1-2.3-1]; – дотримується правил безпечної поведінки вдома, у школі, у громадських місцях (вогонь, вода, газ, побутові хімічні сполуки тощо) [4 СЗО 1-2.4-1]; – моделює звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло [4 СЗО 1-1.3-2]; – моделює надання допомоги собі та іншим у разі потреби [4 СЗО1-1.3-3]; – обирає дорослих, яким можна довіряти в разі небезпечних життєвих ситуацій [4 СЗО 1-1.3-4]; – розрізняє ресурси, які можна використати в разі небезпеки [4 СЗО 1-1.3-5]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з картою «Корисні копалини України». Правила користування газовою плитою. Робота з колекцією корисних копалин. Дослідження властивостей кам'яного вугілля. Робота з контурною картою
5	**Мета уроку**	Актуалізувати знання учнів про корисні копалини та їх класифікацію; удосконалювати практичні вміння та навички працювати з картами атласу; поглиблювати вміння самостійної роботи з підручником, відеоматеріалами; розвивати вміння аналізувати, класифікувати, порівнювати, робити висновки; виховувати почуття відповідальності за природні багатства надр України
6	**Завдання уроку**	Досліджувати та порівнювати властивості паливних корисних копалин; удосконалювати практичні навички роботи з фізичною та контурними картами; встановити практичне значення і використання паливних корисних копалин для економіки нашої країни і добробуту її громадян; сформувати в учнів загальні уявлення про приклади найбільших покладів нафти, природного газу, кам'яного вугілля; виховувати активність, уміння оцінювати свої знання та критично мислити
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Паливні корисні копалини URL: https://www.youtube.com/watch?v=qZdDlf-amr4 2. Мультфільм «Це наше і це твоє. Вугілля – наше природне багатство» URL: https://www.youtube.com/watch?v=Oo6HiOllWU0 3. Як утворився торф та кам'яне вугілля URL: https://www.youtube.com/watch?v=hdo_5-0fk6o 4. Мультфільм «Це наше і це твоє. Цінні у всьому світі корисні копалини – наші!» URL: https://www.youtube.com/watch?v=rQtL3aT18AU
		1. 2. 3. 4.
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, колекція корисних копалин, контурні карти

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Мозаїка з картинок».	1. Розглядають розкладені по класу зображення паливних та інших корисних копалин. Розкривають свої припущення, чому саме ці зображення обрано, і що саме вивчатимуть сьогодні на уроці. «Мозаїку з картинок» перетворюють на «Мозаїку думок».
		2. Робота в зошиті	2. Самостійно заповнюють таблицю в зошиті (завдання 1)
2	**Основна**	1. Самостійна робота з підручником.	1. Самостійно читають у підручнику перший абзац параграфа, розглядають таблицю «Паливні корисні копалини» і порівнюють із самостійно виконаною роботою в зошиті.
		2. Робота з колекцією корисних копалин (дослідження властивостей кам'яного вугілля).	2. Працюють у групах (кожна група отримує корисні копалини, обирає серед них лише паливні й описує за схемою). Схема – завдання 3 у робочому зошиті. Після дослідження вугілля за схемою презентатори груп озвучують висновки досліджень.
		3. Прийом «Проблемне запитання».	3. Дають відповіді на запитання: – Чому вугілля називають «чорним золотом?» – Чи в усіх регіонах можна знайти поклади вугілля? – Як ви вважаєте, чому найбільші поклади вугілля зосереджені в Луганській, Донецькій і Дніпропетровській областях?
		4. Перегляд відео «Це наше і це твоє. Вугілля – наше природне багатство». 5. Робота з контурними картами	4. Обговорення інформації, отриманої з відео. 5. Позначають на контурній карті умовним знаком райони видобутку кам'яного вугілля, природного газу, нафти в Україні.
3	**Підсумкова**	1. Прийом «Синтез думок». Складання Правил користування газовою плитою	1. Після об'єднання в групи і виконання завдання скласти Правила користування газовою плитою. Кожна група готує варіант відповіді на окремому аркуші паперу, який передає іншій групі для доповнення, підкреслення того, з чим не погоджуються.
		2. Рефлексія «Три-два-один»	2. Наводять три факти, які були новими, несподіваними; два факти, які здалися нецікавими або вже були відомі; один факт, який хотілося б вивчити детально
4	**Домашнє завдання**	Виконати практичну роботу в робочому зошиті	Озвучують власні роздуми: «Чи може те, про що дізналися впродовж вивчення теми, знадобитися в житті?»

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **29–30** (ТОП «Савченко») – УРОКІВ **50–51** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Де живе енергія
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина і природа. Природа
	ТОП «Шиян»	Я у природі

Продовження таблиці

Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– розповідає про вплив Сонця на нашу планету [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв [4 ГІО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – розрізняє джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) [4 ПРО 2-3.2-1]; – пояснює корисність застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2]; – складає правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; – дотримується правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]; – встановлює за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родиною за місяць [4 ПРО 2-3.4-1]; – пропонує власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]
4	**Навчальна діяльність**	Класифікація відновлювальних і невідновлювальних джерел енергії. Обговорення питання «Значення енергії для життя»
5	**Мета уроку**	Поглибити знання дітей про енергію; допомогти учням зрозуміти сутність поняття «енергія»; дати уявлення про відновлювані та невідновлювані джерела енергії; формувати науковий світогляд; розвивати пам'ять, мовлення учнів, уміння аналізувати й порівнювати; виховувати бережливе ставлення до невідновлюваних джерел енергії
6	**Завдання уроку**	Дослідити, як один вид енергії перетворюється в інший; активізувати пізнавальну діяльність дітей; вчити класифікувати відновлювані та невідновлювані джерела енергії; розвивати самостійне мислення, вміння досліджувати, уяву, пам'ять, увагу, дрібну моторику, критичне мислення, навички вільного спілкування
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична
8	**Ключові компетентності**	Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Корисні підказки 2. Електрично-фантастично URL: https://www.youtube.com/watch?v=mGAcslmgyOo 2. Уроки обережності. Електрика URL: https://www.youtube.com/watch?v=kNMnyq2KpMs 3. Уроки обережності. Побутові прилади URL: https://www.youtube.com/watch?v=-emkWPKNxUk 4. Вплив вітряних електростанцій на навколишнє середовище URL: https://alternative-energy.com.ua
1. 2. 3. 4.		
10	**Матеріали та обладнання**	1. Фізична карта України, колекція корисних копалин, контурні карти. 2. І. М. Санковська. Курс за вибором «Я і енергія» в сучасній практиці роботи початкової школи. Методичні рекомендації https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31290/1/I_Sankovska_YE.pdf

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Розгадування ребуса. 2. Прийом «Асоціативний кущ». 3. Дослідження «Енергія вітру»	1. Розгадують ребус (зашифроване слово – «енергія»). 2. Складають асоціативний кущ до слова «енергія». 3. Досліджують, як за допомогою вітру (повітря з фену) можна привести в рух паперовий вітряк, виготовлений на уроках освітньої галузі «Технології»
2	**Основна**	1. Укажи зайве: «Що не живиться від електромережі?». 2. Вправа «Віднови текст». 3. Робота з підручником. Класифікація відновлюваних і невідновлюваних джерел енергії (завдання з підручника, робочого зошита)	1. Отримують картки із зображеннями і вилучають зайве. 2. Вставляють у текст пропущені слова з довідки. Людині для життя необхідна велика кількість _____. Для її отримання люди спалюють _____, _____, _____, _____. При цьому відбувається забруднення _____, яке шкодить _____, _____ _____. Люди шукають нові джерела енергії, які не завдають шкоди природі. Ними є _____ _____, _____. Слова для довідки: нафта, енергія, вода, люди, вугілля, рослини, газ, деревина, вітер, Сонце, тварини, повітря. 3. Читають текст підручника, перевіряють правильність відновлення тексту, виконують завдання в зошиті
3	**Підсумкова**	1. Розгадування «плутанки» (Енергія – джерело руху!); кросворда «Джерела енергії», с. 37–39 https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31290/1/I_Sankovska_YE.pdf 2. Ділова гра «Точка зору». 3. Складання пам'ятки «Правила користування електроприладом» (один на вибір). 4. Перегляд і обговорення відео «Уроки обережності. Побутові прилади».	1. Робота в парах. Розгадують «плутанку»: **неегряі – жедерлроуху!** Розв'язують кросворд. 2. Групи обговорюють свої аргументи з теми «Значення енергії для життя» й можливі контраргументи суперників, вступають у дискусію; група спостерігачів оцінює, хто більш переконливий. 3. Відгадують загадки про електроприлади, об'єднуються в групи, кожна група складає пам'ятку. 4. Обговорюють відео.
		5. Рефлексія.	5. Продовжують речення: «Під час вивчення цієї теми мені вдалося…»; «Отже, я роблю висновок…»
4	**Домашнє завдання**	Скласти таблицю (графік) використання енергії твоєю сім'єю	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **31** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **55** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Чим можна замінити корисні копалини
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина і природа. Природа. Людина в суспільстві
	ТОП «Шиян»	Я у природі
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – висловлює судження щодо різноманітності і цінності природи України [4 ПРО 4.1], [4 ГІО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – розрізняє джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) [4 ПРО 2-3.2-1]; – пояснює корисність застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2]; – складає правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; – дотримується правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]; – встановлює за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родиною за місяць [4 ПРО 2-3.4-1]; – пропонує власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]
4	**Навчальна діяльність**	Робота у парі/групі з різноманітними джерелами інформації. Ділова гра «Вибір місця для будівництва вітрової електростанції»
5	**Мета уроку**	Спонукати учнів до розв'язування проблем на основі здобутих знань; розвивати навички дослідницької роботи, логічне мислення, спостережливість; виховувати пізнавальний інтерес; формувати розуміння значення природних багатств для громадян нашої держави; сприяти бережливому ставленню до природних ресурсів
6	**Завдання уроку**	Навчити класифікувати джерела енергії; за допомогою карти, атласу знаходити гідроелектростанції та сонячні електростанції України; проводити досліди та дослідження; працювати з різними джерелами інформації; вчити логічно міркувати, виявляти ініціативність та підприємливість під час виконання творчих завдань
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, технологічна, інформатична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. «Світ чекає на відкриття. Батарейка» https://www.youtube.com/watch?v=T22zuEFDnwk 2. Сонячна енергія та її перетворення в інші види енергії. https://www.youtube.com/watch?v=FhMlF9p0mfI
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, фізична карта, атлас

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Експрес-контроль» (письмово). 2. Прийом «Проблемне питання»	1. Письмово відповідають на запитання: «Що таке енергія? Що належить до енергетичних ресурсів? На які групи поділяють джерела енергії? Яке значення Сонця для життя на Землі? Для чого потрібна енергія?» 2. Складають власні пропозиції: «Як можна зберегти паливні ресурси?»
2	**Основна**	1. Прийом «Дивуй»: «7 світових чудес сонячної енергії». 2. Робота з підручником. 3. Робота в парах. 4. Робота з атласом, картою. 5. Робота в зошиті. 6. Ділова гра «Вибір місця для будівництва вітрової електростанції»	1. Слухають про світові чудеса сонячної енергії. 2. Читають текст у підручнику. 3. У парах, використовуючи різноманітні джерела інформації, готують розповідь про один з видів відновлюваних джерел енергії. 4. Показують на карті України найбільші гідроелектростанції та сонячні електростанції. 5. Виконують завдання 1, 2 в робочому зошиті. 6. Працюють у групах, обговорюють місце будівництва вітрової електростанції.
3	**Підсумкова**	Прийом «Роблю висновок»	Самостійно роблять висновки про найважливіше з розглянутого на уроці навчального матеріалу
4	**Домашнє завдання**	Скласти есе на тему: «Чому енергію з відновлюваних джерел ще називають “зеленою”?»	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **32** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **56** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Якими способами людина захищає себе від холоду
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина і природа. Природа
	ТОП «Шиян»	Я у природі. Я пізнаю природу. Здоров’я. Безпека
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– проводить спостереження за погодою, сезонними змінами у природі своєї місцевості [4 ПРО 1.2]; – пояснює сезонні зміни у природі; значення прогнозу погоди для людей і розповідає про його використання у власному житті; спостерігає і фіксує зміни елементів погоди (температуру повітря, вітру, хмарності, опадів) [4 ПРО 1.4]; – пояснює, від чого залежить безпека вдома, в школі, в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – дотримується основних правил безпечного користування електроенергією, побутовими приладами (праска, електрична чи газова плита та ін.) [4 ПРО 3.4], [4 СЗО 4.5]
	ТОП «Шиян»	– застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об’єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; – пояснює взаємозв’язки між об’єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – розрізняє джерела енергії (відновлювані й невідновлювані) [4 ПРО 2-3.2-1]; – пояснює корисність застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2];

		– ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – пояснює, чому обрав/-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – пояснює, навіщо він/вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; – прогнозує результат спостереження/досліду [4 ПРО 1-1. 2-2]; – порівнює здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1-1.2-3]; – висуває власні гіпотези [4 ПРО 1-1.2-4]; – складає план дослідження [4 ПРО 1-1.3-1]; – планує самостійне спостереження/експеримент [4 ПРО 1-1.3-2]; – пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; – добирає відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]; – пояснює та зіставляє ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; – розрізняє ресурси, які можна використати в разі небезпеки [4 СЗО 1-1.3-5]; – аналізує власну поведінку для запобігання або зменшення ризику для життя та здоров'я [4 СЗО 1-1.1-1]; – застосовує правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) [4 СЗО 1-1.1-2]
4	**Навчальна діяльність**	Складання розповіді за малюнком. Розробка заходів для утеплення житлових приміщень. Розв'язування ситуативних завдань. Дослід «Витрата води у побуті»
5	**Мета уроку**	Спонукати учнів до розв'язування проблем на основі здобутих знань; розвивати навички дослідницької роботи, логічне мислення, спостережливість; виховувати пізнавальний інтерес; формувати розуміння значення глобальних проблем людства; сприяти бережливому ставленню до природних ресурсів; формувати правила правильної поведінки з електроприладами
6	**Завдання уроку**	Учити проводити досліди та дослідження; працювати з різними джерелами інформації, логічно міркувати, відстоювати власні позиції; виявляти ініціативність та підприємливість; планувати власні дії
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична.
8	**Змістові лінії, які будуть реалізовуватися**	Людина. Людина і природа. Природа
9	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
10	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Мультфільм «Склянка води» виробництва Дитячої анімаційної студії «Крок» https://www.youtube.com/watch?v=jUn9urCiGa0 2. «Збереження тепла та електроенергії у побуті» https://www.youtube.com/watch?v=ZgW92wrjf0k
		1. 2.
11	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Розгадування кросворду.	1. Розгадують кросворд та називають ключове слово. *По горизонталі:* 1. Світло, тепло, електроенергія – джерела… 2. Взимку на ноги обов'язково взувають теплі… 3. Без чого не буде працювати телевізор? 4. Головне джерело енергії рослин? 5. Крім світла, Сонце дає… 6. Тварина, яка запасається енергією восени, щоб використати її під час сплячки. 7. Прилад для освітлення, який працює на батарейках. 8. Що допомагає людині зберегти тепло свого тіла? *По вертикалі* утворюється ключове слово **«економія»**.
		2. Прийом «Асоціація»	2. Називають усі асоціації, пов'язані з поняттям «економія»
2	**Основна**	1. Робота в групах.	1. Об'єднуються в групи. Перша група за малюнком складає план збереження тепла в домі. Друга група за малюнком складає розповідь про те, як не змерзнути взимку. Третя група складає план збереження тепла в класі.
		2. Розв'язування ситуативних завдань, запропонованих учителем.	2. Розв'язують ситуативні завдання.
		3. Дослід «Витрати води в побуті»	3. «Ланцюжком» називають, де в побуті використовують воду. Проводять дослід, скільки води витрачається з крану за 1 хвилину
3	**Підсумкова**	1. Перегляд відео «Склянка води». 2. Складання плану змін власної поведінки. 3. Прийом «ПОПН-формула».	1. Переглядають і обговорюють відео. 2. Складають план змін власної поведінки задля збереження води. 3. За формулою озвучують власні позиції щодо збереження тепла, води, використання сонячної енергії. **П** – «Я вважаю, що…» **О** – «Тому що…» **П** – «Я можу довести це на прикладі…» **Н** – «Тому я роблю висновок, що…»
		4. Рефлексія. Прийом «Якби я був/була чарівником»	4. «Якби я був/була чарівником, то…» (виправив/виправила… зробив/зробила… додав/додала… похвалив/похвалила…)
4	**Домашнє завдання**	Міні-проєкт «Енергоефективність моєї оселі»	1. Скласти план заощадження тепла і поліпшення термоізоляції власної квартири або будинку. 2. Обговорити план із членами родини. 3. Найоригінальніші ідеї щодо енергозбереження опублікувати у шкільній стінгазеті

УРОК 33. Виготовлення іграшки «Снігова баба»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКІВ **34–35** (ТОП «Савченко») – УРОКІВ **61–62** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Як заощадити електроенергію. *Творчий проєкт «Як економити теплову і електричну енергію»*
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина і природа. Людина в суспільстві. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Я у рукотворному світі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– аналізує та оцінює свій внесок у збереження довкілля; ситуації повсякденного життя, пов'язані з використанням води, електроенергії, тепла [4 ПРО 4.4], [4 ГІО 8.2]; – пояснює, від чого залежить безпека вдома, в школі, в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – дотримується основних правил безпечного користування електроенергією, побутовими приладами (праска, електрична чи газова плита та ін.) [4 ПРО 3.4], [4 СЗО 4.5]; – здійснює пошук інформації про розвиток техніки і технологій, обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу, матеріали, технології [4 ПРО 2.1]; – пояснює сезонні зміни у природі; значення прогнозу погоди для людей і розповідає про його використання у власному житті; спостерігає і фіксує зміни елементів погоди (температура повітря, вітер, хмарність, опади) [4 ПРО 1.4]
	ТОП «Шиян»	– складає план дослідження [4 ПРО 1-1.3-1]; – планує самостійне спостереження/експеримент [4 ПРО 1-1.3-2]; – пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; – добирає відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]; – проводить дослідження за природним об'єктом/явищем, описує його перебіг [4 ПРО 1-1.4-1]; – застосовує відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.4-2]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – правильно використовує пристрої для пошуку і здобуття інформації природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-1]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природознавчого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – порівнює інформацію природничого змісту з відомих їй/йому та запропонованих джерел [4 ПРО 1-2.1-3]; – перевіряє достовірність інформації природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-4]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – пояснює корисність застосування відновлюваних джерел енергії [4 ПРО 2-3.2-2]; – встановлює за показаннями лічильників витрати води, газу, електроенергії родиною за місяць [4 ПРО 2-3.4-1];

[1] Там само, с. 93.

		– пропонує власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]; – пояснює, що не всі матеріали, створені людиною, корисні для довкілля [4 ПРО 3-3.2-1]; – розповідає про винаходи та винахідників, пояснює вплив їхніх ідей на повсякденне життя та збереження довкілля [4 ПРО 3-3.3-1]; – формулює мету та цілі; планує дії, які приведуть до їх досягнення [4 ГІО 1-6.1-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]; – підтримує та заохочує інших, демонструє емпатію під час роботи в групі [4 ГІО 2-7.2-6]; – аргументує значущість сумлінної праці в групі [4 ГІО 2-7.2-7]
4	**Навчальна діяльність**	Вправа «Підрахунок витрати світла у будинку за тиждень». Робота зі схемою енергонезалежного будинку. Робота у парі «Який електроприлад використовується у побуті найчастіше?» Творчий проєкт «Як економити теплову і електричну енергію»
5	**Мета уроку**	Привернути увагу учнів до проблем використання енергії, заощадження енергії та енергоресурсів, охорони навколишнього середовища; створити мотивацію для зберігання ресурсів та енергії; розвивати пізнавальний інтерес, творчу активність, допитливість, логічне мислення; сприяти формуванню в учнів уявлення про енергозберігальні технології, розуміння ними потреби бережливо ставитися до використання енергоносіїв
6	**Завдання уроку**	Формувати навички отримувати інформацію наукового характеру; розвивати мислення та комунікативні навички, навички роботи з різними джерелами інформації; сприяти розвитку комунікативних навичок під час роботи в групі, уміння вислуховувати думку інших, формулювати власні переконання
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, технологічна, інформатична, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Мультфільм «Енергозбереження – тема на часі» https://www.youtube.com/watch?v=p6jNorNQ83c 2. Енергозбереження https://www.youtube.com/watch?v=j4Xwnv7ic4A
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, фізична карта, атлас

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. «Мозковий штурм». 2. Прийом «Здивуй»	1. Висловлюють ідеї щодо використання енергії в побуті. 2. Слухають розповідь про альтернативні джерела електроенергії
2	**Основна**	1. Прийом «Асоціативний кущ». 2. Прийом «Прості лайфхаки». 3. Перегляд відео «Енергозбереження». 4. Робота з підручником. Метод «Прес». 5. Розв'язування математичних задач 6. Робота в парі. Прийом «Думай – пара – поділись» 7. Робота в зошиті	1. Складають асоціативний кущ до слова «енергозбереження». 2. Працюють у групах: пропонують прості лайфхаки щодо енергозбереження. 3. Переглянувши відео, учні порівнюють власні лайфхаки із запропонованими у відео. 4. Працюють за малюнком енергонезалежного будинку, висловлюють власні міркування за методом «Прес». **Позиція** «Я вважаю, що…» (Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд). **Обґрунтування** «Тому що…» (Наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції). **Приклад** «Наприклад…» (Наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію). **Висновки** «Отже (тому), я вважаю…» (Узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що потрібно робити; це буде закликом прийняти вашу позицію). 5. Розв'язують задачі з підрахунку витрат електроенергії. (Завдання 2 у робочому зошиті). 6. Розповідають одне одному, який електроприлад використовують у родині найчастіше; як правильно ним користуватись. 7. Виконують завдання 4.
3	**Підсумкова**	1. Робота в групах. «Створення плаката»	1. У групах створюють плакати «Бережливість краща за багатство»
4	**Домашнє завдання**	Творчий проєкт «Як економити теплову і електричну енергію»	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **36** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **63** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	На які водні ресурси багата Україна
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина і природа.
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Здоров'я. Безпека
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]

Продовження таблиці

	ТОП «Шиян»	– ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – спостерігає за об'єктами досліджень [4 ПРО 1-1.4-4]; – досліджує воду, її три стани, властивості: температуру танення льоду та кипіння води [4 ПРО 1-1.4-6]; – описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – пропонує власні шляхи зменшення витрат природних ресурсів [4 ПРО 2-3.4-2]; – складає правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; – дотримується правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]; – відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – пояснює та зіставляє ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; – моделює доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях [4 СЗО 1- 2.1-3]; – поводиться безпечно у природі [4 СЗО 1-2.4-3]; – моделює звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло [4 СЗО 1-1.3-2]; – моделює надання допомоги собі та іншим у разі потреби [4 СЗО1-1.3-3]; – застосовує правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) [4 СЗО 1-1.1-2]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про водойми рідного краю. *Практична робота:* Визначення правого і лівого берега річки
5	**Мета уроку відповідно до очікуваних результатів**	Спонукати учнів до розв'язування проблем на основі здобутих знань; розвивати навички дослідницької роботи, логічне мислення, спостережливість; виховувати пізнавальний інтерес; формувати розуміння значення глобальних проблем людства. Розширити, поглибити, узагальнити знання дітей про воду, її значення в житті людини; формувати елементи наукових знань про основні екологічні фактори розвитку живої і неживої природи та очевидні взаємозв'язки і залежності між ними; збагатити життєвий досвід дітей, сприяти розвитку критичного мислення, мовлення, сприяти вихованню бережливого ставлення до природи та її багатств. Виховувати в дітей бережливе ставлення до витрат води в побуті та природі
6	**Завдання уроку**	Сприяти засвоєнню знань про основні шляхи раціонального використання водних ресурсів, розвитку навичок роботи учнів з додатковими джерелами інформації; формувати вміння спілкуватися, розвивати усне мовлення, відстоювати власну точку зору, переконувати інших; розвивати та закріплювати вміння визначати гідрографічні об'єкти на карті; вчити робити висновки про значення водних ресурсів для людини і їхнє господарське використання; закріпити знання про правила правильної поведінки на воді
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*

Продовження таблиці

9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Водні ресурси України https://www.youtube.com/watch?v=3FnQWOLZeXA 2. Річки України https://www.youtube.com/watch?v=_5JtcjMbW2I 3. Мультфільм «Склянка води» виробництва Дитячої анімаційної студії «Крок» https://www.youtube.com/watch?v=jUn9urCiGa0 4. Правила поведінки на воді https://www.youtube.com/watch?v=0Cq3lu_eELg
	1. 2. 3. 4.	
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, карта, атлас

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Відгадування загадок про воду.	1. Відгадують загадки: То тверда, а то м'яка, Та здебільшого рідка. То нечутна, то шумить, Або навіть закипить. Як нема її – біда, Люди звуть її... (Вода) Що то за вода, що у воді плаває? (Лід) У морях і річках живе, але часто по небу літає. А як набридне їй літати, на землю знову осідає. (Вода) Я і хмара, і туман, І струмок, і океан, І літаю, і біжу, І замерзнуть можу! (Вода)
		2. Актуалізація суб'єктного досвіду	2. Відповідають на запитання «ланцюжком»: – Хто може жити без води? – Якої води у природі немає? – У яких водоймах вода солона? – Чи має вода колір? Запах? Смак? – Коли вода буває солоною? Кислою? Солодкою? – Чи має вода форму? – Назвіть стани води. – Що може бути місцем народження річки? – Чи доводилось вам бувати на річці, озері, ставку? – Що спільного і відмінного в них є? – Що ви знаєте про водні ресурси? – Уявіть, що ви гідролог. Які складові частини річки ви можете назвати? – Назвіть прислів'я і приказки про воду і водні об'єкти.

Продовження таблиці

2	**Основна**	1. Робота з фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про водойми рідного краю. 2. Робота з підручником та картою. Прийом «Картографічна лабораторія». 3. Гра «Ми їдемо відпочивати». 4. Робота в парах. Прийом «Роблю висновок». 5. Перегляд та обговорення відео «Правила поведінки на воді».	1. На карті знаходять водні об'єкти своєї місцевості, шукають інформацію про їхні назви. 2. Читають текст підручника і підписують на контурній карті найбільші річки України, обговорюють питання значення цих річок для держави та громадян України. 3. Працюють у групах (море, річка, озеро, ставок). Кожна група «збирає» речі, потрібні для відпочинку біля певної водойми. 4. Працюючи в парах, записують по 3 правила поведінки на водоймі (один/одна – взимку, а другий/друга – влітку). Обговорюють їх. 5. Переглянувши відео, дописують правила поведінки на водоймах
3	**Підсумкова**	1. Прийом «Дерево передбачень». 2. Рефлексія. Вправа «Річка знань»	1. Діти малюють дерево, стовбур якого – головна проблема (водойми потребують захисту), гілки – аргументи, листя – передбачення. Записують свої припущення на стікерах-листочках і прикріплюють на дереві. 2. Записують на картках свої враження від уроку і приклеюють на малюнок «Річка знань»
4	**Домашнє завдання**	1. Провести дослід 2. Підготувати розповідь про річку свого населеного пункту. Виступити з повідомленням перед однокласниками	1. Виконати завдання 3 в зошиті. 2. Підготовка повідомлень

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **37** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **64** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	Озера і болота України
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1];
	ТОП «Шиян»	– спостерігає за рослинами і тваринами [4 ПРО 1-1.4-12]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – спостерігає за об'єктами досліджень [4 ПРО 1-1.4-4]; – описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – порівнює інформацію природничого змісту з відомих їй/йому та запропонованих джерел [4 ПРО 1-2.1-3]; – перевіряє достовірність інформації природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-4]; – відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1];

Продовження таблиці

		– висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з фізичною картою України (шкільним атласом)
5	**Мета уроку**	Формувати в учнів поняття про штучні та природні водні об'єкти: озера і болота; продовжувати формувати вміння працювати з фізичною картою; розвивати пізнавальний інтерес, уміння аналізувати, порівнювати, робити висновки; виховувати любов до природи та дбайливе ставлення до водойм
6	**Завдання уроку**	Сприяти засвоєнню знань з різних джерел інформації; розвивати та закріплювати вміння визначати об'єкти на карті; вчити доказово міркувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; класифікувати; передавати інформацію близько до тексту; пояснювати розуміння цитат; формувати відповідальність за наслідки власної діяльності в довкіллі; здатність до ситуативної діяльності
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Легенди України. Мультфільм «Озеро Дідове» https://www.youtube.com/watch?v=qptxOgii_10 2. Озера і болота. Штучні водойми. Охорона водойм https://www.youtube.com/watch?v=he9WHS79kaA 3. Озеро Синевир з висоти https://www.youtube.com/watch?v=pT-euPvSkqs 4. Це наше і це твоє. Унікальні та знамениті на весь світ водойми – наші! https://www.youtube.com/watch?v=VXh5uuaRiqI 5. Презентація «Болота» https://docs.google.com/presentation/d/192R2NPFBtnp1BVMlHpQNNN5h29poERIbH1Ll3MBD3As/ edit#slide=id.p3
	1. 2. 3. 4. 5.	
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, карта, атлас

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Актуалізація суб'єктного досвіду. 2. Прийом «Навчаючи – вчусь». Учитель готує картки з фактами, що стосуються теми уроку. Роздає по одній картці кожному	1. Називають водойми України. Класифікують їх на природні та штучні. 2. Ознайомлюються з інформацією самостійно, потім, переміщуючись по класу, почергово повідомляють її однокласникам
2	**Основна**	1. Робота з фізичною картою України (шкільним атласом).	1. На карті знаходять озера України та своєї місцевості й позначають на контурній карті.

Продовження таблиці

		2. Робота з фотографіями/слайдами. 3. Прийом «Фішбоун». 4. Написання правил поведінки	2. Переглядають фото/слайди і готують повідомлення про рослини та тварин водойм своєї місцевості. 3. Переглянувши відео «Охорона водойм», заповнюють схему «Фішбоун» з проблеми «Забруднення води». 4. Складають правила поведінки для відвідувачів водойм «Чистота водойм залежить від нас, нашої поведінки у природі»
3	**Підсумкова**	1. Французький письменник, автор повісті «Маленький принц» Антуан де Сент-Екзюпері сказав про цю речовину так: «У тебе немає ні смаку, ні кольору, ні запаху, тебе неможливо описати, тобою насолоджуються, не відаючи, що ти таке! Не можна сказати, що ти необхідна для життя: ти – саме життя! Ти наповнюєш нас радістю, яку не пояснити нашими відчуттями!» 2. Рефлексія. Прийом «Три М»	1. Пояснюють власне розуміння цитати. 2. Називають три моменти, які здивували в процесі уроку і про які хочеться дізнатися більше; три моменти, які міцно зв'язалися з вивченим раніше матеріалом; три моменти, які в роботі вчителя були найбільш вдалими
4	**Домашнє завдання**	Підготувати розповідь про відпочинок біля водойми	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **38** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **68** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Якою буває погода**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Здоров'я. Безпека
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– дізнається з різних джерел про методи передбачення погоди, народні прикмети про зміну погоди [4 ПРО 2.1]; – проводить спостереження за погодою, сезонними змінами у природі своєї місцевості [4 ПРО 1.2]; – застосовує знання для спостереження за погодою, спостерігає і фіксує зміни елементів погоди (температура повітря, вітер, хмарність, опади) [4 ПРО 1.4]; – розуміє значення прогнозу погоди для людей і розповідає про його використання у власному житті [4 ПРО 1.4]; – пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; матеріалів і виробів з них; місцевих виробництв [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]
	ТОП «Шиян»	– визначає загрози таких природних явищ, як гроза, ураган, паводок, пожежа [4 ПРО 1-4.1-6]; – пояснює, як діяти в разі загрози урагану, паводку, пожежі тощо [4 ПРО 1-4.1-7]; – пояснює, чому обрав/-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1-3]; – прогнозує результат спостереження/досліду [4 ПРО 1- 1. 2-2];

Продовження таблиці

		– порівнює здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1- 1.2-3]; – висуває власні гіпотези [4 ПРО 1-1.2-4]; – спостерігає за об'єктами досліджень [4 ПРО 1-1.4-4]; – спостерігає за погодою [4 ПРО 1-1.4-5]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – аналізує умови та послідовність кроків, здійснюючи дослідження [4 ПРО 1-1.6-1]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – перевіряє достовірність інформації природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-4]; – застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1- 2.2-2]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – складає правила поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-3]; – дотримується правил поведінки в природі [4 ПРО 2-3.2-4]; – пояснює та зіставляє ознаки безпечної і небезпечної ситуації [4 СЗО 1-2.1-1]; – моделює доцільну поведінку в небезпечних ситуаціях [4 СЗО 1- 2.1-3]; – поводиться безпечно у природі [4 СЗО 1-2.4-3]; – моделює звернення по допомогу в різні служби в разі небезпечних ситуацій, описуючи ситуацію чітко і зрозуміло [4 СЗО 1-1.3-2]; – моделює надання допомоги собі та іншим у разі потреби [4 СЗО1-1.3-3]; – застосовує правила збереження здоров'я від можливих небезпек зовнішнього середовища (водойми, сонячні промені, погодні умови, стихійні лиха тощо) [4 СЗО 1-1.1-2]
4	**Навчальна діяльність**	Дослідження існування атмосферного тиску за допомогою досліду. Складання правил поведінки під час грози
5	**Мета уроку**	Актуалізувати знання учнів про клімат, погоду та її прогноз; сприяти формуванню наукового світогляду, розуміння важливості оволодіння системою знань, навичок і умінь, необхідних у повсякденному житті; розвивати уміння аналізувати, порівнювати, робити висновки; виховувати інтерес до метеорології, повагу до праці синоптиків
6	**Завдання уроку**	Розвивати навички спостереження за погодою, сезонними змінами у природі своєї місцевості; виконати типові завдання на новий спосіб дій з коментуванням учнів; організувати самооцінювання учнями своєї навчальної діяльності; повторити та закріпити правила безпечної поведінки у довкіллі
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, математична, здоров'язбережувальна, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Які рослини і тварини передбачають погоду https://www.youtube.com/watch?v=wrd6IHJMSRc 2. Метеорологічна станція як носій первинної інформації погоди та її завбачення https://www.youtube.com/watch?v=wrYXN-N5oaY 3. Люди непомітних професій: метеоролог https://www.youtube.com/watch?v=Ynk3z_Nnvl0
		1. 2. 3.

Продовження таблиці

10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, кліматична і синоптична карта України, атлас.

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Хвилинка спостережень. 2. Заповнення календаря погоди. 3. Вправа «Словничок синоптика».	1. Відповідають на запитання: – Яка зараз пора року? – Який місяць? – Чи світить сьогодні сонечко? – Якого кольору небо? – Чи є сьогодні опади? – Чи мають явища природи вплив на ваш настрій? – Який у вас зараз настрій? Чому? – Діти, а в яку пору року сонечко найбільше зігріває нас, землю? – А в яку – найменше? 2.Черговий заповнює класний календар природи, учні слухають коментарі. 3. Заповнюють на аркушах «Словнички синоптика» (якими термінами озвучив би синоптик прогноз погоди влітку, взимку, восени, навесні?). Пригадують терміни і поняття, пов'язані з темою, яка вивчається, і відповідно до початкових літер називають їх... **П** – повітряні маси **О** – опади **Г** – гроза **О** – ожеледиця, осінь **Д** – дощ **А** – атмосфера.
2	**Основна**	1. Актуалізація досвіду. 2. Робота з підручником. 3. Робота з картою. 4. Перегляд відео «Які рослини і тварини передбачають погоду». 5. Робота в групах: гра «Гідрометцентр»	1. Розповідь учнів про те, яким приладом вимірюють температуру повітря. 2. Читають текст підручника, виконують завдання. 3. Ознайомлюються із синоптичною картою. 4. Дивляться відео, об'єднуються у 4 групи. 5. Працюють у групах. *1 група*. Геологи повідомляють: – Чистий і яскравий місяць. Кажани літають після заходу сонця. Ввечері і вночі по землі стелиться туман, а зранку – розсіюється. *2 група.* На зв'язку туристи із Волині: – Навколо Місяця бліді світлі кола. Ластівки літають високо. Від багаття тихо здіймається вгору дим. *3 група.* Хлібороби із Сумщини: – Зірки мерехтять уночі. Дим стелиться землею. Горобці «купаються» в піску.

Продовження таблиці

		6. Дослідження існування атмосферного тиску за допомогою досліду. 7. Бесіда: «Кому важливо знати прогноз погоди?»	*4 група.* Сигнал із Херсонщини: – Вітер різко змінює напрямок. Сильно розквакались жаби. Надокучливо каркають ворони. Кожна група отримує картку із завданням. Користуючись місцевими ознаками, потрібно зробити прогноз для відповідного пункту. Від кожної групи один учень/учениця повідомляє про результати роботи. 6. Проводять дослід «Як продемонструвати існування тиску повітря?» (підручник) 7. Називають працівників автомобільного, залізничного, авіаційного транспорту, моряків, працівників сільського господарства, медицини, комунальних служб. Обґрунтовують свою думку
3	**Підсумкова**	1. Складання правил поведінки під час грози. 2. Рефлексія. Прийом «Шкала думок»	1. Складають правила поведінки під час грози. 2. Відповідають на запитання: – Чи досягли ми очікуваних результатів? – Що було найцікавішим на уроці?
4	**Домашнє завдання**	Виконати завдання в робочому зошиті	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **39** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **69** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Які скарби приховує Чорне море**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Я у рукотворному світі. Добробут
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – визначає головне в інформації природничого змісту, висловлює враження щодо неї; презентує інформацію про природу у вигляді повідомлення, малюнку, схеми, презентації тощо [3 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– пояснює користь рослин, тварин для власного життя [4 ПРО 1- 4.1-4]; – порівнює природні об'єкти за розміром, масою, кількістю тощо [4 ПРО 1-4.3-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – пояснює, навіщо він/вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – пояснює, що не всі матеріали, створені людиною, корисні для довкілля [4 ПРО 3-3.2-1]; – пропонує та обґрунтовує власну ідею розв'язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1];

Продовження таблиці

		– аналізує приклади поведінки, приязної/шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаючись до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 31.4-7]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом)
5	**Мета уроку**	Узагальнити знання учнів про природні комплекси Чорного моря; вдосконалити практичні навички роботи з картою; сприяти формуванню системного мислення учнів; розвивати пізнавальну картографічну, мовленнєву, соціальну, інформатичну, комунікативну, дослідницьку компетенції; виховувати екологічну свідомість
6	**Завдання уроку**	Вчити порівнювати здобутий результат із припущенням; зіставляти почуте з власним досвідом, висувати власні гіпотези; формувати стратегії розв'язування проблемних ситуацій; перевіряти достовірність інформації природничого змісту; закріплювати навички роботи з картою, атласом
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Чорне море https://www.youtube.com/watch?v=UGskL5sUYWc 2. Цікаві факти про Чорне море https://www.youtube.com/watch?v=YVguZZGZm8g
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	1. Фізична карта України, контурні карти, атлас. 2. Українська легенда «Чому в морі вода солона»

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Урок-гра: подорож з екіпажем «Чорноморці». Гра «Обери транспорт для подорожі». 2. Гра «Збери валізу». 3. Щоб зайти на обраний транспорт, потрібно придбати квиток (виконати завдання)	1. Озвучують, який вид транспорту і чому вони обрали для подорожі Чорним морем. 2. Працюють у групах і обирають, що потрібно взяти в подорож моряку, рибалці, відпочивальнику. 3. Групи за визначений час пишуть, що вони знають про Чорне море, презентують написане
2	**Основна**	1. Щоб подорожувати морем, потрібно визначити шлях, яким слід пересуватись. Робота з картою. 2. Відгадування загадки.	1. Робота з фізичною картою України (шкільним атласом). 2. Відгадують загадку: Кругом вода, а з питвом біда. Хто знає, де це буває? (В океані, морі.)

Продовження таблиці

		3. Припущення: «Чому море солоне?» 4. Читання легенди «Чому в морі вода солона?» 5. Робота в групах. 6. Робота в групах. Складання ланцюгів живлення. 7. Перегляд відео «Чому Чорне море світиться в серпні»	3. Учні озвучують власні припущення щодо питання «Чому море солоне?» 4. Читають і обговорюють легенду. 5. Об'єднуються в групи. Самостійно в тексті підручника знаходять інформацію. Представники групи фіксують результати в загальній таблиці на фліпчарті (дошці). *1 група* – риби Чорного моря; *2 група* – рослини Чорного моря; *3 група* – птахи Чорного моря; *4 група* – природні заповідники узбережжя Чорного моря. 6. Працюють у групах. Складають ланцюги живлення, що сформувалися в Чорному морі. 7. Переглядають і обговорюють відео
3	**Підсумкова**	1. Вправа «Знайди пару». 2. Рефлексія. Учитель зачитує значення кольорів і просить обрати той, який найкраще описує їхній настрій під час подорожі. Для цієї вправи можна використати кольорові картки. Червоний колір – енергійність, піднесення. Оранжевий – радість, задоволення. Жовтий – прагнення щось робити, змінювати. Зелений – внутрішнє благополуччя, доброта. Синій – спокій, врівноваженість. Фіолетовий – наповненість ідеями, планами, віра в себе. Сірий – байдужість, втомленість. Чорний – невдоволення	1. За визначений час утворюють пари слів (слова на картках, слова на слайді, мультимедійна дошка). Море – Чорне. Півострів – Кримський. Острів – Джарилгач. Акула – катран. Риба – севрюга. Птах – крячок. Заповідник – Лебедині острови. 2. Обирають відповідні кольори
4	**Домашнє завдання**	Завдання на вибір з робочого зошита	

УРОК 40. Проєкт «Загадковий мешканець Чорного моря»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **41** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **71** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Які скарби приховує Азовське море.** ***Дослідницький проєкт «Водойми рідного краю»***
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Я у рукотворному світі. Добробут
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – визначає головне в інформації природничого змісту, висловлює враження щодо неї; – презентує інформацію про природу у вигляді повідомлення, малюнку, схеми, презентації тощо [3 ПРО 2.2]

[1] Там само, с. 116.

Продовження таблиці

	ТОП «Шиян»	– пояснює користь рослин, тварин для власного життя [4 ПРО 1- 4.1-4]; – порівнює природні об'єкти за розміром, масою, кількістю тощо [4 ПРО 1-4.3-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – пояснює, навіщо він/вона виконує спостереження або дослід природничого змісту [4 ПРО 1-1.2-1]; – ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – пояснює, що не всі матеріали, створені людиною, корисні для довкілля [4 ПРО 3-3.2-1]; – пропонує та обґрунтовує власну ідею розв'язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; – аналізує приклади поведінки, приязної/шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 31.4-7]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Дослідницький проєкт «Водойми рідного краю»
5	**Мета уроку**	Стимулювати розвиток логічного мислення; створити умови для творчого вирішення завдань; формувати вміння різнобічно оцінювати ситуацію, аналізувати інформацію з точки зору значимості, важливості та потреби
6	**Завдання уроку**	Активізувати пізнавальну діяльність дітей; розвивати самостійне мислення, уяву, пам'ять, увагу, дрібну моторику, критичне мислення, вміння досліджувати, навички вільного спілкування; закріплювати навички роботи з картами, підручником, зошитом
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Відеоурок «Азовське море» https://www.youtube.com/watch?v=_ypRI4fWBZo
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, підручник, атлас, маркери різних кольорів, фліпчартний папір, кубик Блума. 6 цікавих фактів про Азовське море до Всесвітнього дня океанів https://vidsebe.media/articles/34079/6-cikavih-faktiv-pro-azovske-more-do-vsesvitnogo-dnya-okeaniv

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	*Урок-квест*. 1. Учитель дає кожному капітанові маршрутний лист, де вказано час на виконання кожного завдання, зазначено місце, де працюватиме кожна команда. Продумує атрибути – відзнаки за правильність і швидкість виконання завдань командами	1. Об'єднуються в команди, обирають капітанів, укладають правила взаємодії під час квесту, розподіляють ролі

Продовження таблиці

2	**Основна**	1. Виконання завдань квесту *Перша зупинка* – острів Бирючий. Щоб потрапити на першу зупинку, потрібно знайти на карті острови Азовського моря. *Друга зупинка* – острів Черепаха. Обговорити в команді й пояснити власну точку зору, чому так кажуть: – І великі річки впадають у море. – Море – рибальське поле. – Хто по морю не плавав, той біди не бачив. *Третя зупинка* – Федотова коса. Потрібно подивитись відео і записати якомога більше представників рослинного і тваринного світу Азовського моря. *Четверта зупинка* – Обіточна коса. За текстом підручника скласти характеристику Азовського моря та заповнити таблицю (завдання 1 у робочому зошиті). *П'ята зупинка* – Бердянська коса. Виготовити інтелектуальну карту «Значення Азовського моря». *Шоста зупинка* – Білосарайська коса. Кожна команда отримує кубик Блума, на гранях якого є завдання (виконують лише те, яке випало певній команді). – Яка найбільша глибина Азовського моря? – Яких риб Азовського моря ви знаєте? Назвіть декілька річок, що впадають в Азовське море. – Чому Азовське море менш солоне, ніж Чорне? – Поясніть, що таке коса. Як вона утворюється? – Придумайте правила для відпочивальників на узбережжі Азовського моря	
3	**Підсумкова**	1. Міркування: «Як думаєте, чому?» 2. Рефлексія. Прийом «Наплічник»	1. Пригадують зупинки й озвучують власні думки, чому саме ці назви було обрано. 2. Передають одне одному умовний «наплічник». Той, хто тримає його в руках, має озвучити свої досягнення та навести конкретний приклад
4	**Домашнє завдання**	Знайти в джерелах, як називаються коси Азовського моря, про які не згадувалось під час квесту	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **42** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **75** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Чому ґрунти є важливим природним ресурсом країни**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Добробут
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців у різних галузях [4 ГІО 4.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань; [4 ГІО 2.2]; – визначає головне в інформації природничого змісту, висловлює враження щодо неї; презентує інформацію про природу у вигляді повідомлення, малюнку, схеми, презентації тощо [3 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– ставить запитання [4 ПРО 1-1.1-1]; – пояснює, чому обрав/-ла певну проблему природничого змісту як дослідницьку [4 ПРО 1-1.1-2]; – окреслює проблему, перш ніж її вирішувати [4 ПРО 1-1.1- 3]; – прогнозує результат спостереження/досліду [4 ПРО 1- 1. 2-2]; – порівнює здобутий результат із припущенням [4 ПРО 1- 1.2-3]; – висуває власні гіпотези [4 ПРО 1-1.2-4];

		– планує самостійне спостереження/експеримент [4 ПРО 1-1.3-2]; – пояснює, навіщо необхідно визначати послідовність кроків у дослідженні [4 ПРО 1-1.3-3]; – добирає відповідні матеріали, засоби, обладнання, прилади [4 ПРО 1-1.3-4]; – досліджує ґрунт своєї місцевості, його склад (воду, пісок, глину тощо) [4 ПРО 1-1.4-9]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – дотримується правил безпеки під час проведення спостережень та дослідів [4 ПРО 1-1.6-5]; – аналізує приклади поведінки, приязної/шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 31.4-7]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про солончаки або торф'яно-болотні ґрунти
5	**Мета уроку**	Поглибити знання учнів про ґрунти території України; удосконалювати навички роботи з картографічними матеріалами; створити умови для проведення дослідів щодо складу ґрунту; виховувати в учнів почуття бережливого ставлення до ґрунтів
6	**Завдання уроку**	Активізувати пізнавальну діяльність дітей через досліди, заповнення схем; розвивати самостійне мислення, уміння досліджувати, доводити власну думку, розвивати уяву, зв'язне мовлення, пам'ять, увагу, критичне мислення; закріплювати практичні картографічні навички
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Мультфільм «Це наше і це твоє. Чорнозем» https://www.youtube.com/watch?v=1vNXVKo5EDk 2. Мультфільм про збереження ґрунтів https://www.facebook.com/watch/?v=460178004968864 3. Відео для дітей «Ґрунт» https://www.youtube.com/watch?v=WFXchylxDBs 4. «Що трапляється з ґрунтом? І чому це важливо!» https://www.youtube.com/watch?v=sfYKdB_FZJ8 5. Урок природознавства «Ґрунти України, їх охорона» https://www.youtube.com/watch?v=Cr2TNCNmpYs
		1. 2. 3. 4. 5.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, карта, атлас, колекція «Види ґрунтів», матеріал для дослідів

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Розгадування ребусу, повідомлення теми уроку. 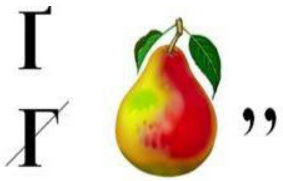	1. Розгадують ребус і висувають припущення щодо теми уроку.
		2. Прийом «Мікрофон»	2. По черзі висловлюють свою думку щодо питання «Чому ґрунти є важливим природним ресурсом країни?»
2	**Основна**	1. Робота в групах.	1. Користуючись текстом підручника, групи заповнюють схему: «Чинники, які впливають на різноманіття ґрунтів».
		2. Робота з джерелами інформації.	2. Користуючись картою, атласом, підручником учні записують у зошиті основні типи ґрунтів, які характерні для України, для місцевості, у якій вони проживають.
		3. Практична робота «Із чого складається ґрунт?»	3. Проводять досліди, роблять висновок, із чого складається ґрунт. **Дослід 1.** Вкиньте грудочку ґрунту у воду. – Що виходить з неї? (Бульбашки.) Отже, у ґрунті є повітря. **Дослід 2.** Нагріємо ґрунт на вогні, тримаючи над ним холодне скло. – Що з'явиться на склі? (Краплі води.) Отже, у ґрунті є вода. **Дослід 3.** Продовжимо нагрівати ґрунт. – Що над ним з'явилося? (Димок.) Який запах ви відчуваєте? Отже у ґрунті є перегній, тому він надає ґрунтові темного кольору. **Дослід 4.** Розжарений ґрунт покладемо у склянку з водою і розмішаємо. Залишимо на деякий час цей розчин. – Що ви помітили? Отже, у ґрунті є пісок і глина.
		4. Стратегія «Джигсоу». Учитель добирає тексти з додаткових джерел про солончаки або торф'яно-болотні ґрунти, ділить його на частини	4. Об'єднуються в групи. Кількість учнів у групі відповідає кількості частин, на які поділено фактичний матеріал. Ці групи називають «домашніми». Члени «домашніх» груп перерозподіляються (принцип довільний), об'єднуються у нові експертні групи. Кожна експертна група отримує для опрацювання одну частину тексту, який підготував учитель. За відведений час учні експертної групи ознайомлюються з текстом, опрацьовують його, готують по три контрольних запитання щодо його засвоєння. Учні експертних груп повертаються у свої первинні групи з підготовленим матеріалом. По черзі кожний член експертної групи навчає інших інформації, якої навчився у вторинній групі, перевіряючи рівень її засвоєння контрольними запитаннями

Продовження таблиці

3	**Підсумкова**	1. Перегляд відео. 2. Рефлексія. Прийом «Я не знав/не знала…», «Тепер я знаю…»	1. Обговорення: – Як у ґрунті поєднується жива й нежива природа? – Чому ґрунти потребують охорони? – Яким чином те, про що ви дізналися впродовж вивчення цієї теми, може знадобитися вам у житті? 2. По черзі за принципом прийому «Мікрофон» називають 2 факти, продовжуючи відповідні фрази: «Я не знав/не знала…», «Тепер я знаю…»
4	**Домашнє завдання**	Виконання завдань у робочому зошиті	

Тема 4. Природні зони України

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **43** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **76** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Де на Землі спекотно, а де – холодно**
	Змістові лінії, які будуть реалізовуватися	
2	**ТОП «Савченко»**	Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Добробут. Моя культурна спадщина
	Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:	
3	**ТОП «Савченко»**	– розпізнає і називає рослини, тварин, гриби своєї місцевості (по 3–4 представники), моделює зв'язки між ними [4 ПРО 4.3]; – складає ланцюги живлення [4 ПРО 2.2]; – характеризує природну зону України за планом [4 ПРО 3.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]
	ТОП «Шиян»	– формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]; – застосовує предметні моделі, малюнки, схеми, графіки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – правильно використовує пристрої для пошуку і здобуття інформації природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-1]; – самостійно добирає та поширює необхідну інформацію природничого змісту [4 ПРО 1-2.1-2]; – описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – аналізує приклади поведінки, приязної/шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 31.4-7]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2];

Продовження таблиці

		– переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Дослідно-пошукова робота «Де на Землі отримують по декілька врожаїв культурних рослин на рік?»
5	**Мета уроку**	Спонукати учнів до використання додаткових джерел інформації, допомогти систематизувати та узагальнювати вивчений матеріал, створити умови для проведення дослідів, розв'язання проблемних ситуацій через прийоми розвитку критичного мислення, сприяти позитивній інтеракції на уроці
6	**Завдання уроку**	Відмічати характерні явища, зміни у природі; виконати досліди; скласти характеристику природних зон за планом; закріпити навички роботи з картою, атласом, глобусом; активізувати пізнавальну діяльність дітей; розвивати самостійне мислення, уяву, пам'ять, увагу, критичне мислення, вміння досліджувати, навички вільного спілкування
7	**Міжпредметні зв'язки**	Природнича, математична, соціальна та здоров'язбережувальна
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності в галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Теплові пояси Землі та їх вплив на природу https://tydyvy.com/video/DykyQlo 2. Як змінюється світ через глобальне потепління https://www.youtube.com/watch?v=PCE_PjaUZNc 3. Теплові пояси Землі https://www.youtube.com/watch?v=ppgsvbah91s
		1. 2. 3.
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, підручник, атлас, маркери різних кольорів, фліпчартний папір, кубик Блума

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Вправа «Пори року». 2. Прийом «Шкала думок». Дискусійна проблема: «Де людині краще жити: там, де тепло, чи там, де холодно?» Розмістити в протилежних кінцях класу плакати з альтернативними думками. Дати учням час обміркувати та аргументувати свою позицію.	1. На дошці назви пір року. Учні записують характерні явища, що відбуваються в ту чи ту пору року. 2. Визначаються з позицією. Пояснюють, чому обрали саме це місце. Обговорюють наслідки різних позицій.

		3. Географічний словничок	3. Озвучують власні думки щодо питання: «Погода і клімат – це одне і те саме?» (Погода – це те, що є тут і зараз за вікном: опади, температура, вітряність – стан нижнього шару атмосфери в певному місці в певний час. Клімат – це багаторічний режим погоди.)
2	**Основна**	1. Перегляд відео про теплові пояси. 2. Практична робота.	1. Переглядають і обговорюють відео. 2. Виконують досліди, роблять висновки: чому природні умови в різних місцях земної кулі неоднакові? *Мета:* показати залежність між висотою Сонця та отримуваним теплом. *Матеріал:* ліхтарик. *Умови:* затемнене приміщення. *Хід досліду:* Спрямувати світло ліхтарика на руку дитини під певним кутом, потримати 20–30 секунд, потім спрямувати світло вертикально до руки. Запитати дитину, коли було більш тепло. *Мета:* та сама. *Матеріал:* природні об'єкти; металеві предмети, розміщені на подвір'ї. *Умови:* весна, літо, рання осінь, сонячна днина. *Хід досліду:* Визначити висоту стояння Сонця (за певними орієнтирами) та відчути на дотик температуру води, піску, різних предметів уранці, опівдні та ввечері. З'ясувати залежність між висотою стояння Сонця (проміння падає збоку чи прямо – як у ліхтарика) та кількістю його тепла.
		3. Робота в зошиті.	3. Виконують завдання 1, 2 в зошиті. Рефлексія: чи все я зміг/змогла виконати?
		4. Робота з підручником.	4. Перевіряють самостійно виконане завдання в зошиті за схемою в підручнику «Теплові пояси Землі» (коментують).
		5. Робота з фізичною картою України (шкільним атласом).	5. За допомогою карти теплових поясів з'ясовують, у якому тепловому поясі та в яких природних зонах розміщена Україна. Знаходять полярні кола, Північний і Південний тропіки, називають природні зони в порядку розміщення їх з півночі на південь.
		6. Складання характеристики природної зони за планом (с. 128 підручника)	6. Складають характеристику природних зон України за планом.
		7. Дослідно-пошукова робота «Де на Землі отримують по декілька врожаїв культурних рослин на рік?»	7. Працюють у групах над пошуком відповіді на питання «Де на Землі отримують по кілька врожаїв культурних рослин на рік?»
3	**Підсумкова**	1. Прийом «Думай – пара – поділись» – Чому в Антарктиді завжди холодно? – Чому на південному березі Криму клімат більш теплий та м'який, ніж на іншій території України? – Чому природні умови в різних місцях земної кулі неоднакові? – Чому потрібно вивчати клімат?	1. Відповідають на запитання, об'єднуються в пари й озвучують одне одному свої відповіді. Якщо відповіді відрізняються, аналізують, чия з них правильна.
		2. Прийом «Три–два–один»	2. Креслять піраміду, записують три факти, про які дізналися, два факти, які були цікавими, і одне питання, яке хотіли б опрацювати детальніше

Продовження таблиці

4	**Домашнє завдання**	Використовуючи різні джерела інформації, підготувати розповідь про пристосування тварин до життя в зоні степів	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **44** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **77** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Подорожуємо зонами мішаних і широколистих лісів**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– наводить приклади і описує природні угруповання своєї місцевості за планом (назва угруповання, рослини і тварини угруповання, зв'язки між ними, значення угруповання для людини) [4 ПРО 1.5]; – характеризує мешканців природного угруповання, їхні зв'язки між собою і неживою природою [4 ПРО 3.1]; – пояснює залежність між умовами природної зони та її мешканцями, особливостями праці і побуту людей, які в ній проживають [4 ПРО 3.3]; – спостерігає сезонні явища у природі своєї місцевості, характеризує зміни в неживій і живій природі та в діяльності людей, які при цьому відбуваються [4 ПРО 2.2]; – аналізує зв'язки в природних угрупованнях (організмів між собою, організмів із неживою природою) [4 ПРО 3.1]; – складає ланцюги живлення [4 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 РО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; – розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про тварин мішаних або широколистих лісів

Продовження таблиці

5	**Мета уроку**	Ознайомити учнів з положенням, межами, розмірами та природними особливостями зони мішаних і широколистих лісів; продовжити формувати вміння складати характеристику природної зони; розвивати практичні навички школярів роботи з підручником, картою; сприяти вихованню бережливого ставлення до навколишнього середовища
6	**Завдання уроку**	Визначити географічне положення природної зони мішаних лісів, визначити особливості природних компонентів природної зони; розглянути закономірний процес посилення впливу людини на природу Полісся; порівняти у колах Венна, чим подібні та відмінні природні зони; активізувати пізнавальну діяльність дітей; розвивати самостійне мислення, уяву, пам'ять, увагу, дрібну моторику, критичне мислення, вміння досліджувати, навички вільного спілкування; закріплювати навички роботи з картами, підручником, зошитом
7	**Міжпредметні зв'язки**	Математична, соціальна та здоров'язбережувальна
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Мішані ліси. Полісся https://www.youtube.com/watch?v=ZhJNYsywnfo 2. Мішані ліси https://www.youtube.com/watch?v=OglTCtOkmkE 3. Зона мішаних лісів України. Рослинний і тваринний світ https://www.youtube.com/watch?v=WnJg76BspLU 4. Широколистяні ліси Євразії https://www.youtube.com/watch?v=k-i5SgOBUYc 5. Навчальний фільм «Таємниці лісу» https://www.youtube.com/watch?v=no_J3kGXRe0
	1. 2. 3. 4. 5.	
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, підручник, атлас, маркери різних кольорів, фліпчартний папір, малюнки, стікери

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Для того щоб подорожувати, учні об'єднуються у дві групи. Перша група подорожує зоною мішаних лісів, друга – зоною широколистих лісів. 2. Конкурс «Чи вміємо ми орієнтуватись по карті?». Картка завдань для подорожі	1. Об'єднуються у 2 групи: зона мішаних лісів, зона широколистих лісів. 2. Кожна група працює з картами атласу (завдання, відповідно до природної зони, якою будуть подорожувати)
2	**Основна**	1. Користуючись підручником, заповнити таблицю. 2. Перегляд відео. 3. Кола Венна.	1. Читають матеріал підручника, заповнюють таблицю в зошиті (кожна група опрацьовує визначену природну зону). Презентують 2. Дивляться відео, попередньо отримавши завдання кола Венна. 3. Працюють у групах. Заповнюють кола Венна: чим подібні та відмінні природні зони.

Продовження таблиці

		4. Складання схем ланцюга живлення	4. Складають ланцюг живлення: одна група в зоні мішаних лісів, інша – у зоні широколистих лісів
3	**Підсумкова**	1. Робота в зошиті. 2. Експрес-тести. 3. Рефлексія «Світлофор»	1. У групах виконують завдання 4, 6 у зошитах. 2. Працюють індивідуально, виконуючи тести на картках. 3. Реагують на завдання і результат виконання: червоний стікер – багато незрозумілого, жовтий – є певні труднощі, зелений – усе зрозуміло
4	**Домашнє завдання**	Як зону мішаних лісів, зону широколистих лісів використовують у господарській діяльності?	Підготувати повідомлення

УРОК 45. Колективне виготовлення лепбука «Таємничий ліс»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **46** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **82** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Подорожуємо лісостепом**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– наводить приклади і описує природні угруповання своєї місцевості за планом (назва угруповання, рослини і тварини угруповання, зв'язки між ними, значення угруповання для людини) [4 ПРО 1.5]; – характеризує мешканців природного угруповання, їхні зв'язки між собою і неживою природою [4 ПРО 3.1]; – пояснює залежність між умовами природної зони та її мешканцями, особливостями праці і побуту людей, які в ній проживають [4 ПРО 3.3]; – спостерігає сезонні явища у природі своєї місцевості, характеризує зміни в неживій і живій природі та в діяльності людей, які при цьому відбуваються [4 ПРО 2.2]; – аналізує зв'язки в природних угрупованнях (організмів між собою, організмів із неживою природою) [4 ПРО 3.1]; – складає ланцюги живлення [4 ПРО 2.2]; – характеризує природну зону України за планом [4 ПРО 3.1]
	ТОП «Шиян»	– описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5];

[1] Там само, с. 136.

		– розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про річки, що перетинають лісостеп, про водоплавних птахів, що мешкають у зоні лісостепу. Складання ланцюгів живлення
5	**Мета уроку**	Сприяти розвиткові уяви і фантазії, мовлення і мислення, інтересу до вивчення природи; розвивати в учнів спостережливість, уміння робити висновки, шукати зв'язки між причинами і наслідками, по-своєму трактувати певне явище
6	**Завдання уроку**	Провести дослідницько-пошукову діяльність, скласти за планом характеристику зони лісостепу; працювати з фізичною картою України, описати природні угруповання, зв'язки між ними, скласти ланцюги живлення
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	Лісостеп https://www.youtube.com/watch?v=mmDBChYpl5Q
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, карта, атлас, ілюстрації, таблиці, фотографії, малюнки, відеоматеріал

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Розгадування ребуса. Слово – лісостеп.	1. Об'єднуються у три групи: «мандрівники-дослідники», «першовідкривачі», «вчені-науковці». Щоб дізнатись, куди помандрують, розгадують ребус.
		2. Робота з фізичною картою України (шкільним атласом).	2. Щоб визначити, на якому транспорті подорожуватимуть, працюють з картою: знаходять на карті природних зон України лісостеп і роблять висновок, яким транспортом зручніше подорожувати.
		3. Користуючись текстом підручника, скласти за планом характеристику зони лісостепу	3. Заповнюють таблицю (завдання 1 у робочому зошиті)

Продовження таблиці

2	**Основна**	1. Дослідницько-пошукова діяльність (учитель готує додаткові матеріали, ілюстрації, таблиці, фотографії, малюнки, відеозаписи)	1. Група «вчені-науковці» складає кілька ланцюгів живлення, що сформувалися в лісостеповій зоні. Група «мандрівники-дослідники» готує повідомлення про будь-яку рослину чи тварину зони лісостепу. Група «першовідкривачі» готує повідомлення, як лісостеп використовують у господарській діяльності
3	**Підсумкова**	1. Перегляд відео «Лісостеп. Природознавство, четвертий клас». 2. Гра «Хто більше?» 3. Рефлексія. Підбиття підсумків	1. Переглядають той фрагмент відео, у якому йдеться про тваринний світ лісостепу. 2. Після завершення, за визначений вчителем час, записують назви тварин, які водяться в лісостепу. Озвучують і порівнюють, які тварини з названих є в їхній місцевості. 3. На уроці я: Дізнався/дізналася... Зрозумів/зрозуміла... Навчився/навчилася... Найбільший мій успіх – це... Найбільші труднощі я відчув/відчула... Я не вмів/уміла, а тепер умію... Я змінив/змінила своє ставлення до... На наступному уроці я хочу...
4	**Домашнє завдання**	Підготувати інформацію з додаткових джерел про річки, що перетинають лісостеп, про птахів, що мешкають у зоні лісостепу	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **47** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **83** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Подорожуємо просторами степу**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина і природа. Людина у суспільстві. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– наводить приклади і описує природні угруповання своєї місцевості за планом (назва угруповання, рослини і тварини угруповання, зв'язки між ними, значення угруповання для людини) [4 ПРО 1.5]; – характеризує мешканців природного угруповання, їхні зв'язки між собою і неживою природою [4 ПРО 3.1]; – пояснює залежність між умовами природної зони та її мешканцями, особливостями праці і побуту людей, які в ній проживають [4 ПРО 3.3]; – спостерігає сезонні явища у природі своєї місцевості, характеризує зміни в неживій і живій природі та в діяльності людей, які при цьому відбуваються [4 ПРО 2.2]; – аналізує зв'язки в природних угрупованнях (організмів між собою, організмів із неживою природою) [4 ПРО 3.1]; – складає ланцюги живлення [4 ПРО 2.2]; – характеризує природну зону України за планом; – пояснює, від чого залежить безпека в довкіллі [4 СЗО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]

Продовження таблиці

	ТОП «Шиян»	– описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; – розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]
4	**Навчальна діяльність**	Практичний блок (спостереження, дослідження, вправляння). Складання характеристики природного угруповання своєї місцевості. Вивчення умов існування рослин і тварин своєї місцевості. Моделювання зв'язків у природному угрупованні
5	**Мета уроку**	Сприяти візуальному сприйняттю учнями об'єктів природи, знайомству з їхніми особливостями, віртуальному відвідуванню тих місць, у яких не були, але про які важливо знати; формувати уявлення про досліджувані об'єкти шляхом візуального занурення в навколишній світ; прищеплювати моральні якості особистості, позитивні емоції шляхом візуального занурення в красу природи; отримувати нові знання про особливості природи представлених об'єктів
6	**Завдання уроку**	Орієнтуватися в навколишній дійсності; робити висновки, узагальнення; самостійно знаходити інформацію; користуватися нею в теоретичному і практичному пізнанні довкілля; спільно та індивідуально приймати рішення; підібрати «словникові павутинки» до слова «степ»
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Український степ https://www.youtube.com/watch?v=Pv6SbEVJlXQ 2. Мультфільм «Це наше і це твоє. Асканія-Нова» https://www.youtube.com/watch?v=yD-Cbbs10cI 3. «Педан про таємне життя диких тварин. Асканія-Нова». 12 серія «Книга-мандрівка. Україна» https://www.youtube.com/watch?v=tADWbphxfrI

	1. 2. 3.	
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, карта, атлас, лепбук

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Прийом «Гронування». 2. Характеристика зони степів України за планом. 3. Закінчіть речення	1. Підбирають «словникові павутинки» до слова «степ». 2. Готують віртуальну екскурсію: складають за планом характеристику зони степу. Заповнюють таблицю. 3. Щоб зацікавити всіх віртуальною екскурсією, учні закінчують речення «Мій степ – це...»
2	**Основна**	1. Робота в групах	1. Об'єднуються в групи. Кожна з них готує екскурсовода, який проведе віртуальну екскурсію. Перший екскурсовод демонструє на карті зону степів і розповідає про форми земної поверхні, які великі річки перетинають зону степу, про ґрунти та клімат. Другий екскурсовод демонструє малюнки рослин степу, які зробили учасники групи. Третій екскурсовод розповідає про тваринний світ степу, презентуючи лепбук, який виготовила група
3	**Підсумкова**	1. Перегляд відео «Педан про таємне життя диких тварин. Асканія-Нова». 12 серія «Книга-мандрівка. Україна»	1. Розповідають, що нового та корисного дізналися з теми «Подорожуємо просторами степу»
4	**Домашнє завдання**	Виконати завдання в робочому зошиті (с. 70–71)	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **48** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **84** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Сходження на Говерлу**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– розповідає про найважливіші природні об'єкти України, своєї місцевості [4 ПРО 2.2]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]
	ТОП «Шиян»	– описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4];

		– робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – формулює проблему, визначає відоме і невідоме в ній [1 ПРО 1-4.2-1]; – знаходить шляхи вирішення проблеми й вирішує її [4 ПРО 1-4.2-2]; – добирає докази правильності суджень [4 ПРО 1-4.2-3]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; – розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]; – оцінює свій внесок та внесок інших у досягнення спільних цілей; визначає, у яких ролях він/вона працює найкраще [4 ГІО 2-7.2-5]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про річки, що беруть початок в Українських Карпатах. Створення гасла та умовних знаків, які б доречно встановити у передгір'ї Карпат
5	**Мета уроку**	Ознайомити учнів з характерними особливостями Карпатських гір, географічним положенням, кліматом, рослинним і тваринним світом, працею людей
6	**Завдання уроку**	Учні аналізують власні знання з теми, що буде розглядатися на уроці; ставлять запитання з теми, які виявляють їх зацікавленість тією чи тією частиною питання; стисло записують інформацію з теми, яку вони отримали на уроці, а також планують власні кроки щодо можливих шляхів навчання; закріплюють уміння працювати з фото-, відео- та іншими джерелами інформації
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, математична, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Говерла – найвища вершина Українських Карпат https://www.youtube.com/watch?v=vYcxI47nkJo 2. Гора Говерла https://www.youtube.com/watch?v=BO2UmY4WtD8
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, карта, атлас

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Чек-лист для відповідальних мандрівників. 2. Прийом ЗХД.	1. Називають речі, які вважають за потрібне взяти із собою (воду, снеки для легких перекусів або щось калорійне для поповнення запасів енергії; сонцезахисний крем, аптечку, трекінгові палки, одяг, взуття, головний убір). 2. Заповнюють таблицю «Знаю/Хочу дізнатись/Дізнався (дізналась)».
2	**Основна**	1. Вивчення маршруту. 2. Перегляд відео. «Говерла – найвища вершина Українських Карпат (краєвиди з квадрокоптера)»; «Гора Говерла». 3. «Знайомтесь – гірський інструктор». 4. Вивчення природних умов Карпатських гір	1. Учні, працюючи з картами, вивчають маршрути в Карпатські гори. 2. Переглядають відео, заповнюють таблицю ЗХД. 3. Кожен учень може випробувати себе в ролі гірського інструктора, а для цього потрібно скласти *Правила поведінки під час сходження на Говерлу*. 4. Учні об'єднуються в групи і, прочитавши матеріал підручника, заповнюють таблицю: *перша група* – річки; *друга група* – озера; *третя група* – полонини; *четверта група* – тварини; *п'ята група* – птахи Карпатських гір
3	**Підсумкова**	1. Створення гасла та умовних знаків, які б доречно встановити у передгір'ї Карпат. 2. Підсумкове обговорення таблиць ЗХД	1. Малюють умовні знаки та створюють гасло, яке доречно встановити у передгір'ї Карпат. 2. Зачитують записи в таблицях
4	**Домашнє завдання**	Підготувати і презентувати у класі повідомлення про цікавий природний об'єкт Карпат	

УРОК 49. Проєкт «Карпатська красуня»[1]

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **50** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **89** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Подорож Кримськими горами**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Я у рукотворному світі
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– виявляє повагу до досвіду українського народу у збереженні природи [4 ГІО 5.1]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2];

[1] Там само, с. 148.

		– визначає головне в інформації природничого змісту, висловлює враження щодо неї; презентує інформацію про природу у вигляді повідомлення, малюнку, схеми, презентації тощо [3 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– описує властивості об'єктів дослідження [4 ПРО 1-1.5-1]; – встановлює зв'язки між об'єктами і явищами природи [4 ПРО 1-1.5-2]; – з'ясовує, за яких умов відбуваються зміни [4 ПРО 1-1.5-3]; – узагальнює результати досліджень [4 ПРО 1-1.5-4]; – робить висновки із спостережень та досліджень разом з учителем або самостійно [4 ПРО 1-1.5-5]; – переконує у правильності здобутих результатів і зроблених висновків [4 ПРО 1-1.5-6]; – досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1- 2.2-2]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; свійських і диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; – розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – пропонує та обґрунтовує власну ідею розв'язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про рослинний і тваринний світ Кримських гір. Дослідження червонокнижних рослин і тварин Кримських гір
5	**Мета уроку**	Ознайомити учнів з характерними особливостями Кримських гір: географічним положенням, кліматом, рослинним і тваринним світом; розвивати спостережливість, уяву, пам'ять, мислення; виховувати любов до Батьківщини, бережливе ставлення до природи
6	**Завдання уроку**	Закріплювати уміння працювати з картою, порівняти висоту Українських Карпат і Кримських гір, зміну рослинності від підніжжя до вершин у Карпатських і Кримських горах, рослинний і тваринний світ гір Криму та Карпат, скласти *Пам'ятку поведінки в горах*
7	**Міжпредметні зв'язки**	Мовно-літературна, інформатична, економічна, математична
8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, математична, здоров'язбережувальна, екологічна компетентність, громадянські та соціальні компетентності, ініціативність та підприємливість*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Кримські гори – природа, рослинний і тваринний світ https://www.youtube.com/watch?v=cWMG8Zj2aCA 2. Кримські гори https://www.youtube.com/watch?v=0d6GLa-BYQA
		1. 2.
10	**Матеріали та обладнання**	Підручники, зошити, малюнки, кліматична і синоптична карти України, атлас, фото із зображенням гір, фото тварин і рослин Кримських гір

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	1. Перегляд відео «Кримські гори»	1. Переглянувши фрагмент відео, учні висловлюють власні припущення щодо теми уроку. Продовжують переглядати відео, слухають історію утворення гір
2	**Основна**	1. Практична робота з картою. 2. Робота в зошиті. 3. Дослідницька діяльність. 4. Робота з Червоною книгою України. 5. Робота в групах	1. Знаходять на карті, де розташовані Кримські гори; найвищу точку Кримських гір, найвищу точку Карпат. Порівнюють висоту Карпат і Кримських гір. Дізнаються, із чим межують Кримські гори на півночі і півдні. Визначають за шкалою висот, до яких гір належать Кримські гори. 2. Виконують завдання 1 у зошиті. 3. Використовуючи різні джерела інформації, порівнюють, як змінюється рослинність від підніжжя до вершин у Карпатських і Кримських горах; чому рослинний і тваринний світ гір Криму та Карпат різний; як люди використовують природу Карпатських і Кримських гір у господарській діяльності. 4. Шукають інформацію, які рослини Кримських гір занесено до Червоної книги України. 5. Складають *Пам'ятку поведінки в горах*
3	**Підсумкова**	1. Гра «Знайди зайве слово». 2. Рефлексія «Гора успіху»	1. Отримують картки з написами груп тварин та рослин, з яких потрібно вилучити зайве слово. 2. На дошці – зображення гори, розподілене на три частини: підніжжя – завдання були складні; схил – усе зрозумів/зрозуміла, виконував/виконувала, але навчати інших не готовий; вершина – все зрозумів/зрозуміла, виконував/виконувала, навчати інших готовий/готова
4	**Домашнє завдання**	Використовуючи різні джерела інформації, підготувати повідомлення про цікавий природний об'єкт Кримських гір. Записати назву об'єкта. Зазначити джерело інформації	

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ **51** (ТОП «Савченко») – УРОКУ **90** (ТОП «Шиян»)

1	**Тема уроку**	**Заповідні території та охорона природи Карпат і Кримських гір**
Змістові лінії, які будуть реалізовуватися		
2	**ТОП «Савченко»**	Людина. Людина у суспільстві. Природа. Людина і природа
	ТОП «Шиян»	Я пізнаю природу. Я у природі. Я у рукотворному світі. Добробут. Моя культурна спадщина
Очікувані результати та індекс очікуваного результату в:		
3	**ТОП «Савченко»**	– розповідає про найважливіші природні об'єкти України, своєї місцевості [4 ПРО 2.2]; – виявляє повагу до досвіду українського народу у збереженні природи [4 ГІО 5.1];

Продовження таблиці

		– робить висновок про різноманітність і цілісність природи Землі [4 ПРО 1.4]; – наводить приклади використання людиною природничо-наукових знань [4 ГІО 2.2]; – обговорює безпечне й доцільне використання знань про природу [4 ПРО 2.1]; – визначає головне в інформації природничого змісту, висловлює враження щодо неї; презентує інформацію про природу у вигляді повідомлення, малюнку, схеми, презентації тощо [3 ПРО 2.2]
	ТОП «Шиян»	– досліджує умови розвитку рослин [4 ПРО 1-1.4-10]; – застосовує предметні моделі, малюнки, тексти для пояснення явищ і об'єктів природи [4 ПРО 1-2.2-1]; – готує повідомлення/презентації і представляє їх [4 ПРО 1-2.2-2]; – розрізняє трав'янисті рослини, кущі, дерева; культурні та дикорослі рослини [4 ПРО 1-4.3-3]; – розрізняє рослиноїдних, хижих, всеїдних тварин; диких тварин [4 ПРО 1-4.3-5]; – розпізнає отруйні та їстівні гриби своєї місцевості [4 ПРО 1-4.3-6]; – пояснює користь рослин, тварин для власного життя [4 ПРО 1-4.1-4]; – пояснює можливі загрози з боку тварин (небезпечні і хворі тварини), рослин (отруйні рослини) та грибів (отруйні гриби) [4 ПРО 1-4.1-5]; – відповідально діє в природі [4 ПРО 2-3.1-1]; – визначає важливість того, що вивчає про довкілля [4 ПРО 2-3.1-2]; – висловлює свою думку стосовно того, що вивчає про довкілля, обґрунтовує її [4 ПРО 2-3.1-3]; – пояснює взаємозв'язки між об'єктами живої і неживої природи [4 ПРО 2-3.1-4]; – пропонує та обґрунтовує власну ідею розв'язання проблеми [4 ПРО 3-4.4-1]; – аналізує приклади поведінки, приязної/шкідливої до навколишнього середовища, та її наслідки [4 ГІО 3-2.2-3]; – виявляє інтерес до подорожей Україною і світом [4 ГІО 3-2.1-3]; – висловлює та аргументує власну думку, поважаючи позицію інших та дослухаюсь до спільних рішень [4 СЗО 3-1.4-1]; – спілкується, щоб висловити свої емоції та вдячність [4 СЗО 31.4-7]; – взаємодіє з іншими на основі спільних цілей, дотримується правил співпраці у парі, групі [4 ГІО 2-7.2-2]; – переконує друзів у важливості дотримання правил у процесі взаємодії, ілюструє цю думку прикладами (із власного досвіду, літератури) [4 ГІО 2-7.2-3]; – виконує різні ролі під час роботи у групі [4 ГІО 2-7.2-4]
4	**Навчальна діяльність**	Робота з ілюстраціями, фізичною картою України (шкільним атласом). Пошук та підготовка інформації з додаткових джерел про природоохоронні території свого краю. Дослідження окремих гаїв, струмків та джерел рідного краю
5	**Мета уроку**	Прийомом кластера розвивати системне мислення, навички одночасного розгляду кількох позицій, здатності до творчої переробки інформації. Ознайомити учнів із заповідними територіями та охороною природи Карпат і Кримських гір; розвивати пізнавальний інтерес; виховувати екологічну свідомість, дбайливе ставлення до природи, бажання брати участь у посильній природоохоронній роботі
6	**Завдання уроку**	Систематизувати навчальний матеріал і свої оціночні судження; виробляти і висловлювати власну думку; розглянути закономірний процес посилення впливу людини на природу; структурувати навчальний матеріал; закріплювати навички роботи з картами, підручником, зошитом; установлювати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти головне; порівнювати і аналізувати; проводити аналогії
7	**Міжпредметні зв'язки**	Математична, соціальна та здоров'язбережувальна

Продовження таблиці

8	**Ключові компетентності**	*Компетентності у галузі природничих наук, екологічна компетентність, технологічна, громадянські та соціальні компетентності*
9	**Види використаних ІКТ, інтернет-ресурси (зазначити джерела)**	1. Карпатський національний природний парк https://www.youtube.com/watch?v=bO1szmPGlho 2. Заповідні території та охорона природи України https://www.youtube.com/watch?v=nkXrFCOke38 3. Топ-5 заповідників України https://www.youtube.com/watch?v=_YQz2cMs3p4 4. Асканія-Нова: відеоекскурсія https://www.youtube.com/watch?v=chdt8RyyBP4 5. Заповідник Асканія. Офіційний трейлер https://www.youtube.com/watch?v=af29YJanfds
	1. 2. 3. 4. 5.	
10	**Матеріали та обладнання**	Фізична карта України, підручники, атлас, маркери, фліпчартний папір, малюнки, стикери

СТРУКТУРА І ХІД УРОКУ

№	Частини уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів
1	**Вступна**	*Застосування кластера протягом усього уроку як загальної стратегії заняття, на всіх його етапах.* 1. Мотивування до роздумів до початку вивчення теми. Прийом «Кластер»	1. Фіксують усю відому їм інформацію про Карпати і Кримські гори. Формують асоціативний ряд та ставлять запитання, на які хочуть знайти відповіді
2	**Основна**	1. Структурування навчального матеріалу.	1. Опрацьовують інформацію: читають текст, переглядають відео, працюють з картою; обдумують і аналізують отримані факти. У схему додають нові дані
3	**Підсумкова**	1. Систематизування отриманих знань. 2. Прийом «Займи позицію»	1. Аналізують кластер «Заповідні території України» з обговоренням правильності або неправильності первинних суджень і узагальненням отриманої інформації. 2. Обирають позицію: «за», «проти», «не знаю» щодо проблемного питання «Як вирубка лісів вплине на зміну середовища та чисельність тварин у Карпатських горах?»
4	**Домашнє завдання**	Знайти і підготувати інформацію з додаткових джерел про природоохоронні території свого краю. Дослідити окремі гаї, струмки та джерела рідного краю	